

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Orální historie – soudobé dějiny

Bc. Jarmila Horčáková

Reflexe psychoanalytické psychoterapie v životopisných vyprávěních psychologů

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Jana Wohlmuth Markupová, Ph.D.

Praha 2024

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Drahelčicích dne 2.1. 2024

.....
Bc. Jarmila Horčáková

Poděkování

Chtěla bych zejména poděkovat narátorům, bez kterých by tato práce nikdy nevznikla. Vážím si nesmírně jejich ochoty, s kterou se mnou do rozhovorů šli a času, který mi věnovali. Jsem si dobře vědoma, jak odvážný krok to z jejich strany byl.

Velmi také děkuji mé vedoucí práce Mgr. Janě Wohlmuth Markupové, Ph.D. za její systematický, pečlivý přístup a intenzivní spolupráci, kterou mi věnovala.

Obsah

1. Úvod	5
2. Teoreticko-metodologická část.....	6
2.1 Identifikace tématu diplomové práce.....	6
2.2 Dosavadní stav bádání a formulace výzkumných otázek.....	7
2.3 Výběr narátorů a jejich kontaktování	11
2.4 Setkávání s narátory a průběh rozhovorů.....	13
2.5 Třetí strana trojúhelníku, ovlivňující role tazatele a interpretační konflikt	14
2.6 Etické aspekty výzkumu	17
2.7 Motivace narátorů k zapojení do výzkumu a vlivu této motivace na způsob vedení rozhovoru.....	19
3. Představení oboru psychoanalýzy a stručný přehled jejího historického vývoje	23
3.1 Historický kontext.....	23
3.2 Představení a teoretické vymezení oboru psychoanalýzy a psychoanalytické psychoterapie	25
3.3 Institucionální kontext psychoanalýzy a psychoanalytické psychoterapie	27
3.4 Psychologie jako studijní vysokoškolský obor do roku 1990	28
4. Analyticko-interpretací část.....	31
4.1 Vlivy a předpoklady pro výkon povolání psychologa.....	31
4.2 Vysokoškolská studia a pomáhající profese jako předstupeň povolání psychologa	34
4.3 Osobnosti oboru jako zásadní motivace pro výkon povolání	39
4.4 Motivace a důvody vedoucí k příklonu a zakotvení v psychoanalytické psychoterapii.....	41
4.5 Vliv profese na osobní život a mezilidské vztahy	48
4.5.1 Syndrom vyhoření v návaznosti na účinnost psychoanalytické psychoterapie.....	48
4.5.2 Institut supervize a intervize v psychoterapii.....	51
4.5.3 Propojení pracovního a rodinného života	53
4.5.4 Propisování role psychoanalytického psychoterapeuta do osobního života	55
4.6 Společenská prestiž oboru psychologie	58
4.7 Peníze v psychoterapii	61
5. Závěr	71

Abstrakt

Práce přibližuje profesi psychoanalytické psychoterapie, jak ji reflektují představitelé oboru. Prostřednictvím životopisných vyprávění jsem se spolu s narátory pokusila identifikovat momenty a události jejich života, které mohly mít rozhodující vliv na volbu jejich povolání, a zmapovat jejich profesní vývoj. Současně jsem se snažila jejich profesi více představit a ukázat, jak jim tato zpětně ovlivňuje jejich osobní život.

Práce je z metodologického hlediska založena primárně na životopisných vyprávěních pěti narátorů, kteří mají většinou více než deset let praxe v psychoanalytické psychoterapii.

Klíčová slova: klient, motivace, narátor, profese, psychoanalytická psychoterapie, psychoanalýza, psycholog, obor, rozhovor, vztah

Abstract

The thesis presents the profession of psychoanalytic psychotherapy as reflected by representatives of the field. Through biographical narratives, I have attempted, together with the narrators, to identify moments and events in their lives that may have had a decisive influence on their choice of profession and also to describe their professional development. At the same time, I tried to present their occupation in more details including the fact how it affects their personal lives.

From a methodological point of view, the thesis is primarily based on the biographical narratives of five narrators, most of whom have more than ten years of experience in psychoanalytic psychotherapy.

Keywords: client, field, motivation, narrator, profession, psychoanalysis, psychoanalytic psychotherapy, psychologist, interview, relationship

1. Úvod

Ve své práci bych ráda přiblížila obor psychoanalytické psychoterapie primárně prostřednictvím reflexí jejích představitelů. Mými narátory se stali psychoanalytičtí psychoterapeuti. Zvolila jsem komunitu těchto psychologů, jelikož je nepřímo součástí mého života. Patří do ní totiž můj otec, který byl svým povoláním celoživotně velmi zaujatý, a měl na mne v tomto smyslu výrazný názorový vliv. Životem s ním jsem tak současně vyrůstala trochu i vedle psychoanalytické psychoterapie. Sama jsem na otcův podnět absolvovala nemálo let této terapie již v teenagerovském věku svého života, a mám s ní proto i osobní zkušenost jako klient. Dodnes kolem sebe zaznamenávám zájem lidí o to dovědět se, co se při terapeutických sezeních mezi psychologem a klientem odehrává. Má práce by proto mohla částečně poskytnout odpověď a současně představit zákulisí psychoanalytické profese.

Do způsobu vykonávání každé práce se jistě promítá i osobnost toho, kdo ji vykonává. Pokusím se proto u každého ze svých narátorů postihnout to charakteristické, osobní, specifické, co ze sebe do své práce investují. Mou základní snahou bude uchopit jejich způsob myšlení a důvody, které je k volbě povolání vedly. Pokusím se identifikovat, v čem se narátoři shodují, pokud jde o vnímání profese, a v čem ji reflektují odlišně. Pokusím se přiblížit, jak jim jejich práce ovlivňuje osobní život a zasahuje do jejich každodennosti.

K pochopení profese psychoanalytického psychoterapeuta bude nezbytné představit i samotný obor psychoanalytické psychoterapie, a protože tato vychází z oboru psychoanalýzy, představím zde oba směry, a to nejdříve z teoretického pohledu a posléze i prostřednictvím reflexí představitelů oboru. V samotné definici profese se jistě vždy odráží i něco osobního z těch, kdo ji vykonávají. Každý se ke své práci trochu jinak vztahuje, a proto ji i jinak definuje. Mou snahou bude přiblížit profesi psychoanalytické psychoterapie prostřednictvím malé skupiny lidí, která ji vykonává. Nemohu si jistě myslet, že takto malý vzorek by mohl být pro celý obor reprezentativní, o to více se však chci pokusit ukázat, jak se v pojetí i výkonu profese odráží individualita, osobní historie a životní zkušenosti každého z nich.

2. Teoreticko-metodologická část

2.1 Identifikace tématu diplomové práce

Ráda bych nyní více specifikovala svůj vztah k psychoanalytickému oboru. Jak jsem již v úvodu naznačila, jako dcera psychologa se cítím s oborem spjata již prostřednictvím výchovy samotné. Vedle toho pro mne otec v mých patnácti letech zařídil absolvování psychoanalytické psychoterapie. Nešlo o nějaké konkrétní důvody či potíže, které bych potřebovala akutně řešit, spíše šlo o otcovo přesvědčení, že každému člověku se hodí psychoanalytická sebe-zkušenost jako jistá výbava do života, která mu pomůže snáze překonávat životní výzvy a těžkosti. Absolvovala jsem tak přes deset let terapie. Nejprve u psychoterapeutky Lucie Lucké a později, tentokrát v dospělém věku a na vlastní popud, u Václava Mikoty. Oběma osobnostmi oboru se ještě budu ve své práci zabývat.

Jako klienta mne, a myslím, že v tom smyslu nejsem žádnou výjimkou, vždy velmi zajímalo, kdo je vlastně tím člověkem, který sedí za mou hlavou a pomáhá mi porozumět sama sobě. Byla jsem vždy trochu zvědavá na osobní život svých psychoterapeutů. Ti si ovšem své soukromí v průběhu terapie střežili bedlivě ve prospěch zachování neutrality a ve snaze nezatěžovat klienta vlastními starostmi. Mně osobně se několikrát při terapii stalo, že pokud jsem své psycholožce položila konkrétní dotaz týkající se její osoby, snažila se můj zájem o sebe vrátit zpět na mou stranu. Určitá zvědavost a zájem o profesi a život psychoterapeutů u mne od těch dob ovšem přetrvaly, a staly se další motivací pro můj výzkum.

Mým prvním záměrem bylo uskutečnit biografický výzkum a v ohnisku mého zájmu zůstával život a profese psychoanalytického psychoterapeuta. S kontaktováním první narátorky mi pomohl otec, který je součástí komunity psychoanalytických psychoterapeutů. Na jednom z pravidelných seminářů oslovil své kolegy a kolegyně se stručným popisem mého výzkumného záměru s prosbou, zda by měl někdo z nich zájem se do něj zapojit. Narátorka OT se podle slov mého otce přihlásila celkem okamžitě, a proto jsme se oba s tátou mohli domnívat, že ji můj výzkumný záměr něčím konkrétním zaujal. Mé první, asi půlhodinové informativní setkání s ní však svědčilo spíše o opaku. OT mne sice ujišťovala, že se mi pokusí vyjít maximálně vstříc, ale současně zdůraznila, že to vše dělá především proto, že chce pomoci kolegovi, tedy mému otci. Vysvětlila mi, že jsou

s kolegy vždy připraveni si navzájem pomáhat, a v praxi tak opravdu činí. Měla jsem tedy dojem, že její primární motivace je čistě kolegiálního charakteru.

Pokud bych s OT měla uskutečnit biografický výzkum, znamenalo by to pro nás obě mnoho hodin setkávání. V momentu, kdy jsem pochopila, že OT je sice velmi zdvořilá a rozhodně nemá nic proti takovému intenzivnějšímu setkávání, komentovala jej věcně: „*Jak to bude, tak to bude...*“¹ mne přece jen tento její přístup znejistěl. Bylo pro mne totiž celkem zásadní cítit u narátorky její vlastní motivaci k tak intenzivní spolupráci, která by nás čekala. Po dobu výzkumu bych se do jisté míry stala součástí jejího života, který bych chtěla mapovat, pochopit a svým způsobem do něj i zasahovat. Nemohla jsem si v ten moment nevzpomenout na esej *On Writing Other People's Live* psychologky Ruthelen Josselson, která v něm velmi otevřeně popisuje své pocity vzhledem ke svým narátorům. Josselson v něm reflektuje své obavy z odpovědnosti, kterou cítí ať už za to, že přichází s určitými interpretačními závěry souvisejícími s osobními životy narátorů, nebo pro samotnou skutečnost, že o nich vůbec něco zaznamenává, a tak svým způsobem „zvěčňuje“ informace o nich.² Ve svém textu se snaží vypořádat s pocity viny a já jsem měla příležitost prožít něco podobného již ve fázi úvodního setkání s první narátorkou. Tento osobní zážitek a pocity, které to ve mně vyvolalo, měly vliv na mé rozhodnutí téma práce přeformulovat a rozšířit svůj výzkumný záměr na více narátorů. A tak jsem přesunula cíl výzkumu od biografického směrem k životopisným vyprávěním několika psychologů zaměřených na reflexi jejich profese.

2.2 Dosavadní stav bádání a formulace výzkumných otázek

Při identifikaci tématu mé práce mi bylo inspirací několik knih. Zaprvé Příběh československé psychologie - Rozhovory s osobnostmi oboru od Iva Čermáka a Radovana Šikla³, kteří se prostřednictvím reminiscenčních vyprávění pokusili zachytit vývoj československé psychologie od roku 1945 do současnosti a pochopit dobu, ve které osobnosti oboru žily a pracovaly. Autoři se otevřeně hlásí k metodě orální historie a

---

¹ První setkání informativního charakteru s OT dne 24.2.2022 vedla Jarmila Horčáková.

² Josselson, Ruthellen. 1996. „*On Writing Other People's Lives.*“ In: Josselson Ruthellen (ed.). *Ethics and Process* Volume 4 of *The Narrative Study of Lives*. SAGE Publications., s.62.

³ ČERMÁK, Ivo a ŠIKL, Radovan (ed.). *Příběh československé psychologie: rozhovory s osobnostmi oboru*. Praha: Portál, 2021-.

životního příběhu a zdůrazňují svou snahu porozumět jedinečnosti svých narátorů i jejím svébytným životním cílům.⁴ Ve snaze nalézt to individuální, co se odráží ve volbě a způsobu vykonávání psychologické profese, jsem s autory knihy za jedno. Čím se má práce liší, je profesní profil narátorů. Autoři knihy se totiž zaměřili primárně na akademickou psychologii⁵ a šlo jim především o ideu heterogenity, která zajišťuje „mnohohlasnost“ pohledů na dějinný vývoj československé psychologie. Jejich prvním kritériem byl předpoklad, že se všichni narátoři věnovali alespoň částečně výzkumu a jsou publikačně činní.⁶ V mém výzkumu ovšem za prvé nepůjde o tak široký profesní záběr, nýbrž budu se soustředit na jeden směr tzv. hlubinné psychologie, a to směr psychoanalytický. (Hlubinná psychologie je psychologie, která se nezaměřuje pouze na vědomou část prožívání a vrstvu osobnosti, nýbrž se snaží zkoumat i skryté a instinktivní motivy našeho jednání a zabývá se nevědomím.) Za druhé jsou obecně moji narátoři zaměřeni více do praxe, takže přednášení a publikační činnosti se odehrávají spíše v rámci psychoanalytické komunity, ať už jde o přednášky v jejich domovské profesní společnosti ČSPAP (Česká společnost pro psychoanalytickou psychoterapii), o články pro časopis *Revue pro psychoanalytickou psychoterapii a psychoanalýzy* nebo o účast na mezinárodních psychoanalytických konferencích. To vše ovšem spíše v menším rozsahu, protože narátoři tráví nejvíce svého pracovního času v soukromých ordinacích se svými klienty.

Pokud jde o směr psychologie, kterému se ve své práci budu věnovat, je mému výzkumnému cíli blízká kniha Jakuba Hučína *Hovory o psychoterapii*⁷, která se snaží v rámci rozhovorů s psychoterapeuty zmapovat stav současné české psychoterapie. Vybraní psychoterapeuti zde reprezentující různé psychoterapeutické školy, vyprávějí o svých zkušenostech z ordinací a léčeben a vzpomínají na své začátky a vývoj psychoterapie u nás. Kniha je ovšem stále více zaměřena na širší škálu psychoterapeutických přístupů. Můj zájem se nejvíce bude týkat psychoanalytického směru. Bude mne zajímat, proč si narátoři právě tento směr vybrali, a jaká cesta je k němu vedla. Podobně jako Hučínova kniha je pak orientována i kniha Michaely

---

⁴ Tamtéž, s.12.

⁵ Tamtéž, s.9.

⁶ Tamtéž, s.18.

⁷HUČÍN, Jakub a HONZÁK, Radkin. *Hovory o psychoterapii: péče o duši současného člověka*. Rozhovory (Portál). Praha: Portál, 2001.

Andrlové *Současné směry v české psychoterapii*,⁸ kde autorka představuje rozhovory s dvanácti českými psychoterapeuty, z nichž každý reprezentuje jeden směr či přístup. Obě výše zmíněné knihy jsou mi inspirací nejvíce svou snahou ukázat propojení vzniku směrů té které psychoterapie s osobnostmi jejich zakladatelů a s událostmi v jejich životě, které je v tomto smyslu ovlivnily.

Z orálně-historických textů bych ráda zmínila knihu *Příběhy neobyčejných profesí* Miroslava Vaňka a Lenky Krátké⁹, v níž se autoři věnují profesním skupinám. Kniha již svým názvem naznačuje svou snahu ukázat, že i za „obyčejnou“ profesí se může skrývat konkrétní muž či žena, kteří nikdy nežijí obyčejné životy, nýbrž každý z nich stojí za zaznamenání a nese v sobě hloubku a příběh. Také mým cílem bude zachytit, jak se do konkrétního povolání promítá osobní nasazení jeho protagonisty včetně životních postojů, zkušeností i rodinné historie. Pokusila jsem tak spolu se svými narátory identifikovat momenty, události či setkání, které mohly mít zásadní vliv na volbu jejich povolání.

Další inspirací mi byla kapitola Petry Schindler-Wisten z knihy Miroslava Vaňka *Mocní a bezmocní*,¹⁰ kde se autorka zamýšlí nad propojením rodinného prostředí a jeho vlivu na budoucí směřování a vývoj narátorů. V jejím případě šlo konkrétně o vliv rodinného kontextu na utváření politických názorů narátorů. I já se ve své práci pokusím identifikovat momenty třeba již z raného dětství narátorů, kdy se u nich konstruoval specifický způsob uvažování, nebo se pokusím vystihnout konkrétní rodinné zážitky, které mohly mít do budoucna na volbu jejich povolání vliv. Každý z narátorů totiž v rámci rodiny vyrůstal v jistém sociálním prostředí, které ovlivnilo jeho pohled na svět, každý z nich si formoval své názory právě v interakci se svým bezprostředním okolím.¹¹

Pokud jde více o historické uchopení problematiky psychoterapeutické profese, inspiroval mne text Adély Gjuričové¹², který přibližuje stav československé psychoterapie

---

⁸ANDRLOVÁ, Michaela. *Současné směry v české psychoterapii: rozhovory s významnými psychoterapeuty*. Praha: Triton, 2005.

⁹VANĚK, Miroslav a KRÁTKÁ, Lenka (ed.). *Příběhy (ne)obyčejných profesí: česká společnost v období tzv. normalizace a transformace*. Orální historie a soudobé dějiny. Praha: Karolinum, 2014.

¹⁰VANĚK, Miroslav (ed.). *Mocní? a Bezmocní?: politické elity a disent v období tzv. normalizace : interpretační studie životopisných interview*. Praha: Prostor, 2006.

¹¹ Tamtéž, s.205.

¹²Gjuričová, Adéla - *Bohatství pod neviditelným pláštěm? K psychoterapii v Československu po roce 1968*. Adéla Gjuričová. In: *Soudobé dějiny* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR Roč. 24, č. 3 (2017)

od šedesátých let, kdy se většina mých narátorů narodila, až po devadesátá léta, kdy již dokončovala vysokoškolská studia a získávala první profesní zkušenosti.

Další inspirací mi pak byla práce diplomantky Kláry Novotné, která mapovala profesi zdravotníků z oboru rehabilitační medicíny v době probíhající celosvětové pandemie Covid-19. Svou prací se snažila uchopit identitu profese rehabilitačních pracovníků na pozadí významné celosvětové události. Já se pokusím představit profesi psychoanalytických psychoterapeutů především v kontextu jejich života a půjde mi tak primárně o jejich biografická vyprávění, v kterých se pokusím hledat průniky s volbou jejich povolání.¹³

V mé práci mi půjde o to zprostředkovat čtenáři proces výběru povolání psychoanalytického psychoterapeuta a cestu, kterou k němu narátoři ušli. Objektem mého zájmu zůstává však primárně člověk v profesi psychologa. Proč se jím vlastně vůbec stal, jaké byly jeho motivace, kterého ho k oboru přivedly, jaké k tomu má kompetence. Bude mne zajímat profesní cesta, jakou narátoři ušli od vysokoškolských studií k pomáhajícím profesím i křížovatka, na které se rozhodovali o směru psychologie, kterou si pro budoucnost zvolili. Bude mne zajímat, proč z dvou tak blízkých oborů s mnoha průniky, jakými jsou psychoanalýza a psychoanalytická psychoterapie, volili zrovna to druhé, a dotknu se i vztahu mezi oběma směry včetně institucí, které je zastřešují.

Dále se pokusím identifikovat další témata, která se pojí se složitostmi profese, jako například jak se psycholog vyrovnává s odpovědností za výsledky své práce, jak čelí únavě ze svého zaměstnání, jak se mu daří propojovat pracovní a rodinný život, jaké jsou negativní dopady psychoanalytického povolání na soukromý život i ostatní mezilidské vztahy. Či jak narátoři reflektují společenskou prestiž svého oboru i jaký smysl a význam v psychoterapii představují peníze.

K tomu je třeba nejprve představit samotný obor psychoanalytické psychoterapie, který je jistě ve společnosti do nějaké míry známý, ačkoliv spíše v obecné rovině. Obor je totiž

---

¹³Novotná, Klára. *Za první linií, Rehabilitace v době pandemie Covid-19*. Diplomová práce. Praha, 2023. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta humanitních studií.

stále obestírán určitým tajemstvím a provázen údivem, a to především v souvislosti s časovou náročností terapie. Psycholog Vladimír Vavrda píše v úvodu své knihy *Otázky soudobé psychoanalýzy*, že tato již od začátku své existence představuje kontroverzní oblast. Příčinou této kontroverze je většinou malá orientovanost populace v tom, co psychoanalýza vlastně je,¹⁴ a proto se v rámci své práce pokusím i o určitý stručný teoretický vhled do oboru.

2.3 Výběr narátorů a jejich kontaktování

Výzkum je zaměřen na pět narátorů, čtyři ženy a jednoho muže. Ženy narátorky začaly studovat psychologické obory na vysokých školách ještě před revolučním rokem 1989, nicméně vzhledem k délce studia, jejich profesním počátkům a vzhledem ke skutečnosti, že všechny strávily několik let na rodičovské dovolené, zakládaly své soukromé praxe v psychoanalytickém oboru v devadesátých až nultých letech a na plný úvazek se do praxe vracely ještě později. Jinak je tomu v případě jediného mužského narátora, který je zhruba o deset let mladší než ostatní narátorky, a jeho psychoanalytické zkušenosti se tak počínají zhruba rokem 2015. Nicméně psychoterapeutické zkušenosti získával již o deset let dříve.

Většina narátorek dokončila vysokou školu v raných devadesátých letech. Od těchto dob zažila psychoterapie komerční boom srovnatelný s právníky a ekonomy. Léčebné, poradenské i vzdělávací a výcvikové instituce rostly a výcvikových programů, oficiálně uznaných Českou psychoterapeutickou společností České lékařské společnosti je dnes mnoho desítek.¹⁵ V bouřlivých porevolučních časech narátoři získávali své první pracovní zkušenosti podle svých zaměření v manželských, pedagogicko-psychologických poradnách nebo v terapeutických komunitách. Ke svým soukromým praxím se dostávali přibližně od nultých let 21. století.

Nepočítám-li narátorku, s níž mi setkání zprostředkoval otec, oslovila jsem e-mailem celkem osm narátorů: pět mužů a tři ženy. Snažila jsem se o vyrovnaný poměr mužů a žen, ovšem to se mi nepodařilo, protože všechny oslovené ženy mou nabídku přijaly,

---

¹⁴VAVRDA, Vladimír. *Otázky soudobé psychoanalýzy: tradice a současnost*. Praha: Portál, 2019. Spektrum (Portál), s.12.

¹⁵ Tamtéž, s.330

zatímco u mužů šlo v podstatě o dvacetiprocentní úspěšnost, tedy z pěti oslovených souhlasil se zapojením do výzkumu jediný muž. Mezi dvěma hlavními kritérii vhodnosti narátorů pro výzkum bylo za prvé jejich řádné členství v ČSPAP, tedy v České společnosti pro psychoanalytickou psychoterapii, a za druhé měl každý mít za sebou alespoň deset let praxe v oboru. Pokud jsem zúžila okruh na ty, kteří vykonávají praxi v Praze, což bylo z celkového počtu třiceti devíti řádných členů třicet jedna, které jsem našla na webových stránkách ČSPAP, a vyloučila jména, o kterých jsem s jistotou věděla, že se s mým otcem znají, nezbylo jich mnoho. Přistoupila jsem proto i k oslovování členů, kteří nejsou ještě řádnými členy společnosti, neboli nemají zcela ukončený výcvik, nicméně jsou v jeho pokročilé fázi, a mají za sebou již roky praxe. Takovým narátorem je tedy jediný muž mého výzkumu. Ostatní narátorky jsou již řádnými členkami s ukončeným výcvikem. Pokud jde o věkovou strukturu, ženy jsou narozeny v intervalu 1962-1969, muž v roce 1977.

Na výběr narátorů a způsob, jak jsem je kontaktovala, měla jistě vliv i skutečnost, že otec, který mi zprostředkoval setkání s první narátorkou, s ní bez předběžné porady se mnou dohodl, že ji budu naše setkávání finančně kompenzovat. Otec zřejmě z obavy, že je to bude časově zatěžovat, nechtěl svým kolegům zůstat nic dlužen. I proto jsem se rozhodla, že napříště se pokusím své potenciální narátory oslovit vlastní cestou.

Do oslovovacího dopisu, který jsem rozesílala formou e-mailové korespondence, jsem se vyjádřila otevřeně v tom smyslu, že můj výzkum není dotován, a nemohu se proto revanšovat finanční kompenzací. Samozřejmě jsem se přitom vážně obávala, že pokud toto napíšu psychoterapeutům v Praze v době, kdy je poptávka po psychoterapeutických službách vysoká, odsuzuji se k možnosti, že se mi zpátky nikdo neozve, a počítala jsem proto stále s eventualitou zapojit do spolupráce svého otce. Byla jsem ovšem velmi příjemně překvapena, protože reakce přicházet začaly. Do jaké míry i na to měl, ač nepřímou vliv otec, budu více reflektovat v kapitole věnované etice výzkumu.

Pokud jde o první reakce kontaktovaných narátorů, ženy odpovídaly na mé oslovení spíše zdrženlivě, i když velmi promptně a kladně, zatímco muži mi až na jednu výjimku odpověděli všichni sice zdvořile, nicméně odmítavě. U žen mne zaujala celková jejich opatrnost až nejistota ohledně své „vhodnosti“ pro výzkum, kterou dávaly najevo. Narátorka ED například zmínila, že je lékařkou s psychiatrickou atestací, i když s výcvikem

v psychoanalytické psychoterapii již s třicetiletou praxí, a vyjádřila obavy, jestli to nebude pro výzkum znamenat překážku. AB napsala dokonce, že takto pracovat rozhodně nechtěla: „*Tak nevím, zda bych Váš výzkum spíše neznevážila.*“¹⁶ Obě narátorky jsem ujistila, že jsou relevantními adeptkami pro můj výzkum, té druhé jsem konkrétně odepsala, že každá odlišnost, změna, či "odchylka od normy" je přesně to pravé, čemu stojí za to se věnovat, aby mohl být celkový obraz oboru co nejúplnější. Další dva narátoři PE a FO se vyjádřili v tom smyslu, že je téma mého výzkumu zaujalo. PE k tomu přidala informaci osobního druhu, že stojí na určité životní křižovatce a reflexe umocněna našim rozhovorem ji může být užitečná.¹⁷ FO mi pak na osobní schůzce sdělil, že ho zaujal právě způsob, jak jsem v mailu formulovala cíl svého výzkumu, tedy konkrétně že mi jde o to zachytit důvody pro volbu profese a cestu, která k ní narátory vedla.

2.4 Setkávání s narátory a průběh rozhovorů

S narátory jsem se ve všech případech setkala v jejich ordinacích v Praze. S narátorkou OT jsem se sešla celkem třikrát včetně první zhruba půl hodinové informativní schůzky. S dalšími dvěma narátorkami a jedním narátorem jsem se setkala dvakrát, a s jednou narátorkou jsem absolvovala jedinou schůzku. Každé setkání, pokud nebylo informativního charakteru a bylo nahráváno, trvalo zhruba hodinu a půl, čili jsem celkem nahrála 12 hodin rozhovorů v audio formě. Všechna setkání probíhala podle domluveného plánu a termíny, které jsem si s narátory domluvila, byly dodrženy z obou stran. Jen jedinkrát došlo k jisté komplikaci, a to v případě mého druhého setkání s narátorem FO. Na rozhovor jsem totiž sice dorazila dle smluveného času, ale narátor si časy spletl, takže jsem půl hodiny čekala. Nepředstavovalo to pro mne větší problém kromě toho, že jsem se obávala, aby to výrazně neohrozilo čas, který bude narátorovi na rozhovor zbývat. Narátor mně totiž již na prvním setkání řekl, že pokud se nám nepodaří naplánovat si termín další schůzky ještě na srpen, později se to vzhledem k jeho časovému vytížení podaří jen těžko. Nakonec jsem z druhého setkání nahrála hodinový rozhovor.

---

¹⁶ E-mailovou korespondenci s AB dne 24.3.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁷ E-mailovou korespondenci s PE dne 24.4.2023 vedla Jarmila Horčáková.

S poslední narátorkou jsem se sešla jen jednou. Již do telefonu mi sdělila, že až na místě uvidíme a domluvíme se, zda uskutečníme ještě druhé setkání. Protože narátorka na mne měla skoro dvě hodiny času, měla jsem za to, že si na mne udělala více prostoru, protože s druhým setkáním spíše nepočítá, a tak jsem se snažila položit jí co největší šíři otázek. Ke konci rozhovoru jsme se pak obě shodly na tom, že jedna schůzka byla dostatečná.

Forma setkávání, jakou jsem volila, i obsahový výstup rozhovorů, který jsme společně s narátory vytvořili, ovlivňují osobnosti narátorů stejně tak jako samotné motivace, které je k mému výzkumu přivedly. Zdálo se mi proto relevantní pokusit se tyto motivace vystihnout a zachytit jejich vliv na průběh rozhovorů, protože i ony alespoň částečně přibližují charakter a osobnosti narátorů. Pokud totiž kvůli anonymizaci nemohu o svých narátorech odhalit příliš faktických údajů z jejich života, ráda bych se je pokusila představit touto formou. Jedna kapitola z metodologické části práce se proto zaměří podrobně na motivace narátorů, které je k výzkumu přivedly, a jejich vliv na průběh a způsob vedení našich rozhovorů.

2.5 Třetí strana trojúhelníku, ovlivňující role tazatele a interpretační konflikt

Mezi odborníky orální historie panuje všeobecná shoda na tom, že rozhovor mezi tazatelem a narátorem je asymetrický. Alessandro Portelli v metodologické kapitole Výzkum jako experiment s rovností v knize *Smrt Trastulliho a jiné příběhy*¹⁸ hovoří o vznikajícím novém vztahu, kde rovnost vztahu znamená akceptování odlišností dvou různých subjektivit. Současně zde přesunuje pozornost více k roli pozorovatele, který může v rovnocenném vztahu stimulovat nový pohled na sebe sama, a tím zpětně objevit i nový způsob pohledu na pozorovaného. Tazatel jako pozorovatel by se měl podle Portelliho vzdát úporné snahy nevměšovat se do procesu výzkumu, ale naopak si připustit svou plnou přítomnost a snažit se z ní těžit.¹⁹ Miroslav Vaněk a Pavel Mücke ve

---

¹⁸PORTELLI, Alessandro. *Smrt Luigiho Trastulliho a jiné příběhy: forma a význam v orální historii*. Přeložila Jana TOMEČKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. Orální historie a soudobé dějiny.

¹⁹ Tamtéž, s.61.

své knize Třetí strana trojúhelníku²⁰ navrhuji překonat asymetrii vztahu podnícením a upevněním narátorovy důvěry a otevřeností.²¹ Toto jsem měla při každém rozhovoru na mysli a je i v mé povaze pokoušet se o vstřícný typ dialogu. O to zajímavější však pro mne bylo zjištění, ke kterému jsem došla, když jsem poslouchala audio nahrávky z uskutečněných rozhovorů, že moje komunikace s narátorem není zas až tak vstřícná, jak o to vědomě usiluji. Zaznamenala jsem totiž u sebe jakýsi až „intervenční“ způsob dialogu. Zřejmě ve snaze přesvědčit narátora, jak moc mne zajímá, co říká, pokládám velmi zbrkle doplňující otázky až tak, že občas nenechám narátora téměř domluvit. Tento svůj projev jsem se snažila později korigovat, nicméně jsem si uvědomila, že ani já jsem se v žádném případě nemohla vyhnout jakési spolu konstrukci odpovědí narátorů nejen tím, jaká témata jsem akcentovala a jak jsem formulovala své otázky, ale i způsobem, jakým jsem je pokládala.

Vztahový rámec popsala ve své eseji *Do I like them too much* Valerie Yow,²² když otevřeně hovořila o vlivu tazatele na proces rozhovoru. Sama za sebe mohu tak ze svých zkušeností z rozhovorů jen potvrdit slova Lynn Abrams z knihy *Oral history theory*, že lidská povaha vždy překračuje hranice profesionálního vztahu.²³ O tom, jaký má osobnost tazatele vliv na volbu otázek, mi například velmi přílehavě dala vědět reakce narátorky OT na jeden z mých dotazů, jak prožívala začátky své soukromé praxe, kdy sháněla klientelu, a jestli se neobávala, zda ji vůbec sežene. OT mi na to řekla, že se tím tolik netrápila, nýbrž brala život, jak přicházel, spíše „splavně“ a až teď, když ji tuto otázku pokládám, se snaží o ní vůbec přemýšlet a pokouší se tak představit si něco, co ji tehdy ani nenapadlo.²⁴ Toto je dobrý popis skutečnosti, jak tazatel může vkládat svou žitou realitu i do otázek a jejich formulací, na což ochotný narátor sice jistě dokáže nějak reagovat, ale reaguje na něco nového, co by sám jako téma předtím nikdy nepostuloval.

Písemný výstup našeho rozhovoru pak zajímavě okomentovala narátorka PE, které jsem po našich osobních setkáních poslala přepisy rozhovorů a která se vyjádřila v tom smyslu, že se jí nelíbí její hovorový jazyk, který na rozdíl od psaného slova nemohla

---

²⁰VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 3., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2022. Orální historie a soudobé dějiny.

²¹ Tamtéž, s.129.

²²Yow, V.R. *Do I like them too much?* In: *Oral History Review* (1997), s.55-79.

²³ABRAMS, Lynn. *Oral history theory*. New York, NY: Routledge, 2010, s.61.

²⁴ Rozhovor s OT dne 9.8. 2022 vedla Jarmila Horčáková.

korigovat. Nelíbil se jí ani popis její práce, jaký mi poskytla, kde prý nahodile zdůraznila určité momenty, které pro ni byly zrovna v tu chvíli důležité, nebo byly v přímé návaznosti na mé otázky, které ji nějak směřovaly.²⁵ Popsala tak velmi trefně, že výsledek rozhovoru je výsledkem obou jeho protagonistů, a otevřela tím vlastně problematiku interpretačního konfliktu ještě ve fázi vedení rozhovoru. K názorovému nesouladu může totiž docházet již v průběhu rozhovoru, který je ovlivněn vlastním způsobem kladení otázek, a narátor tak může mít pocit, že ho tazatel svými dotazy svým způsobem nutí hovořit o tématech, kterým by se sám vůbec nevěnoval. O interpretačním konfliktu hovoří ve své eseji Kathrin Borland,²⁶ kde navrhuje způsoby, jak mu předejít. Jedním z nich je sdílení názorů a postojů tazatelů se svými narátory, aby tito již od začátku rozhovoru věděli, kam chce badatel svůj výzkum směřovat.

Kniha Vaňka a Mückeho připomíná již svým názvem impozantní atribut orálně-historického rozhovoru, a to je tzv. třetí strana trojúhelníka, která do rozhovoru mezi tazatelem a narátorem svým způsobem zasahuje. Vaněk v knize hovoří o Grelově „trojjediné vazbě“ či Niethammerově třetí osobě potenciálního čtenáře, posluchače a interpreta rozhovoru²⁷ a to tím spíše, je-li rozhovor nahráván a záznam o něm se uchovává v podobě diplomové práce, což si v mém případě narátory jistě dobře uvědomovali. Explicitně o tom hovořil například FO, který se hned po jednom z mých prvních dotazů na dlouho odmlčel, aby se mohl soustředit na přesnou formulaci odpovědi. Vysvětloval to tím, že si uvědomuje, že je vše nahráváno, a bude se s tím dále pracovat.²⁸ Ještě více si mohla být třetího „svědka“ našeho rozhovoru vědoma ED, která vyloženě měla zájem o to, aby se o jejím oboru dověděla širší veřejnost, a proto i to „sdělované“ bylo myšleno a korigováno tak, aby mohlo zaznít pro potenciální publikum posluchačů či čtenářů.

---

²⁵ E-mailovou korespondenci s PE dne 28.6. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

²⁶Borland, K. *That's not What I said*. In: S. B. Gluck, D. Patai (eds.). *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History*. New York 1991.

²⁷VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 3., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2022. Orální historie a soudobé dějiny, s.130.

²⁸ Rozhovor s FO dne 24.7. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

2.6 Etické aspekty výzkumu

Ráda bych se nyní podrobněji věnovala mé pozici ve výzkumu. Psychologii jako obor jsem nikdy nestudovala a v psychologické komunitě se momentálně sice pohybuji, ale jde o školní psychology, s nimiž spolupracuji při své práci preventistky na základních a středních školách. Nejedná se tak o psychoanalytický směr psychologie, na jaký se má práce zaměřuje. V komunitě psychoanalytiků jsem sice nepůsobila, nicméně jak jsem již uvedla, tato komunita mne nepřímo provází celý život za prvé proto, že můj otec o svých kolezích vždy hodně hovořil, za druhé protože jsem jich několik od dětství osobně znala. Například Slavoj Titl mi pomohl hypnotickou léčbou zbavit se bradavic, na které jsem jako dítě mnoho let trpěla a žádná klasická léčba na ně nezabírala. Dále jsem znala Lucii Luckou a Václava Mikotu, ke kterým jsem, jak už jsem výše zmínila, chodila do terapie. O všech třech osobnostech narátoři hovoří často jako o hlavních motivátorech a inspirátorech psychoanalytického přemýšlení a oboru. Já jsem je znala sice ze specifické strany klienta, nicméně když o nich narátoři hovořili, měla jsem přece jen pocit jisté spjatosti s oborem, pocit, že do něj nějakým způsobem patřím. Narátoři vyslovovali jména svých respektovaných kolegů, s kterými jsem trávila roky času, ať už jako dcera jednoho z nich nebo z pozice klienta. Současně však jsem nikoho z oslovených narátorů předtím osobně neznala. Domnívám se, že tato moje pozice se mi při výzkumu spíše pozitivně hodila, protože narátoři snad mohli mít dojem, že rozhovor vede sice laik v oboru, nicméně o něm přece jen něco ví prostřednictvím své osobní zkušenosti s ním.

Když jsem v počátcích zvažovala své výzkumné téma v souvislosti s komunitou psychoanalytických psychoterapeutů, bylo pro mne naprosto přirozené oslovit s prosbou o spolupráci svého otce. Nedovedla jsem si ani představit, že by šlo komunikovat s jeho kolegy, aniž by o tom on věděl. Jak jsem již v kapitole o identifikaci tématu uvedla, po prvních schůzkách s narátorkou OT, které mi otec zprostředkoval, jsem se pokusila oslovit další narátory vlastní cestou. Je pravda, že se mi tito nakonec ozývali zpět, ovšem zůstává otázkou, do jaké míry v tom zůstával, i když nepřímo, stále otcův vliv. Komunita psychoanalytických psychoterapeutů v Praze není tak veliká, aby se její členové vzájemně neznali, navíc mám s otcem společné příjmení, takže vyjma jediné narátorky se na jeho osobu při našich setkáních dotázali všichni. Všichni ho tedy více či méně znali a nemohu nikdy vyloučit, že se mi právě z toho titulu ozvali zpět, že totiž jsem dcera jejich

respektovaného kolegy. I přesto jsem však dovedla zaznamenat jejich vlastní motivace k setkávání se mnou, které do nějaké míry pramenily ze zájmu o výzkum, ať už z jakýchkoliv důvodů. Tyto motivace mi přišly zaznamenání hodné, a budu se jim proto věnovat v samostatné kapitole.

Pokud jde o poskytnutí souhlasů k rozhovorům, hned první dvě narátorky OT a ED, s kterými jsem realizovala své rozhovory, neměly problém s udělením souhlasu o poskytnutí rozhovorů a informací v nich obsažených dalším subjektům a nepožadovaly ani anonymizaci. ED vyjádřila zájem přečíst si výsledek mé práce před odevzdáním, protože navrhovala, že by její pohled mohl být i pro mne užitečný. Do samotného formuláře Informovaného souhlasu ke zpracování a zpřístupnění osobních údajů jsme tyto její požadavky nezaznamenaly, na tomto jsme se spíše neformálně domluvily na konci setkání. Práci jsem jí před odevzdáním zaslala a narátorka vyjádřila zájem o úpravy některých formulací, které se týkaly především její rodinné situace či blízkých kolegů. Navržené změny výrazně neovlivnily celkový význam sdělovaného, proto jsem neměla problém změny do textu zapracovat. Podobně tomu bylo s dalšími dvěma narátorkami PE a AB. I jejich návrhy na změny jsem již do textu zapracovala, týkaly se nejčastěji zpřesnění popisu jejich rodinné nebo pracovní situace. Obě dvě pak daly souhlas k poskytnutí rozhovorů dalším stranám, ale AB chce být současně kontaktována, pokud by v budoucnu jakýkoliv badatel projevil zájem poslechnout si její nahrávku. Narátor FO nesouhlasil s poskytnutím rozhovorů a informací z nich dalším subjektům, rozhovor mi poskytl pouze pro účely mé diplomové práce a má také zájem o anonymizaci. I jemu jsem svou práci s označenými citacemi před odevzdáním poslala, narátor si žádné změny nepřál. Současně on i narátorka ED vyjádřili zájem, zda bych jim mohla práci znovu zaslat v její konečné podobě, s čímž jsem ráda souhlasila.

Pokud jde o vlastní anonymizaci, tři narátoři o ni měli zájem, ale v podstatě jsme si neuměli říct konkrétně, jak hluboká by měla být. Přistupovala jsem k ní proto individuálně podle toho, jak jsem cítila, že by to narátorům vyhovovalo. Všichni již práci zhlédli a žádné úpravy v rámci anonymizací nepožadovali. Narátoři se pravděpodobně navzájem dokážou identifikovat, což už mi jeden z nich potvrdil, a nemají s tím vcelku problém. Jejich větší obava se spíše týkala toho, aby je nedovedli identifikovat jejich klienti. Tak o tom hovořili hned dva narátoři. Vztah mezi klientem a psychoterapeutem

je křehký a klient velmi citlivě reaguje na jakákoliv nová zjištění o svém terapeutovi. Ten proto chce mít obrázek o své osobě co nejvíce pod kontrolou. Pro úplnost ještě doplním, že jsem se nakonec rozhodla i kvůli celkovému vyznění textu použít smyšlené iniciály pro všech pět narátorů. Budu tedy používat iniciály AB, OT, ED, PE a FO.

2.7 Motivace narátorů k zapojení do výzkumu a vlivu této motivace na způsob vedení rozhovoru

Jak jsem již zmínila v kapitole Setkávání s narátory, bude se následující text věnovat vlivu motivací narátorů k zapojení do výzkumu, a tím je i částečně představí. Šlo mi o to zaznamenat, jak se vůči mne narátoři projevují, jak se mnou komunikují, jaký k mému výzkumu zaujímají postoj a jak na něj reagují, což vše o nich jako o osobnostech jistě mnohé vypovídá.

OT, první narátorka, s kterou jsem rozhovor realizovala, byla maximálně připravená ke spolupráci se mnou, ačkoliv jak jsem již uvedla, tím primárním faktorem pro ni byla loajalita ke svému kolegovi, mému otci. Současně vyjádřila při našem druhém setkání, kdy mělo dojít již k samotnému nahrávání rozhovoru, určité obavy, jak bude rozhovor probíhat, a zda bude vědět, co vlastně říkat. Přesto však nebo právě proto by se náš rozhovor mohl řadit k těm vyváženějším ve smyslu, že narátorka stihla zodpovědět všechny mnou připravené otázky, odpovídala věcně, otevřeně, podrobně, se zajímavými doplňujícími komentáři. Nenarazily jsme na téma, které by ji pohltilo natolik, že by zabralo čas na úkor jiných, nebo na které by narátorka z jakýchkoliv důvodů neuměla nebo nechtěla odpovídat.

Od začátku projektu jsem byla připravena na to, že sami narátoři budou přirozeně ovlivňovat strukturu a obsah rozhovoru. Je to pochopitelné a přesto mi to přijde velmi zajímavé a hodné zaznamenání. Jde mi o to v každém rozhovoru postihnout osobitost vyprávění narátora. V tomto smyslu bylo tak vyprávění OT velmi efektivní, protože mi poctivě odpovídala na všechny otázky a současně do mnou navržené struktury pokládání otázek i vedení rozhovoru neměla potřebu nijak zasahovat či je měnit.

Trochu jinou formu vyprávění volila ED, která viděla v našich setkáváních jistou příležitost k připomenutí existence oboru psychoanalýzy a psychoanalytické psychoterapie. Když jsem se jí hned v úvodu našeho prvního setkání ptala, co ji vlastně k němu nejvíce motivovalo, vysvětlila

mi, že jsem se svým výzkumem trefila do něčeho, co ona sama zpracovává, tedy jak předat zkušenosti ze své práce širšímu okruhu lidí, a to nejen odborně vzdělaným kolegům. ED podle svého vyprávění dokonce sama v tomto smyslu zhruba kolem roku 2015 podnikla některé kroky a oslovila několik časopisů a deníků. Ovšem setkala se podle svých slov spíše s nepochopením, přičemž hlavními námitkami ze strany medií bylo, že jde o okrajové téma, o kterém toho bylo již napsáno dost. Narátorka měla celkem přesnou představu o tom, jak by publikovaný text měl vypadat a nechtěla se v něm například vyjadřovat k jiným typům psychoterapie, jak požadovali novináři, a tak se nakonec s kolegy rozhodla, že k tomu, aby mohli představit obor tak, jak opravdu chtějí, si na stránkách ČSPAP založí vlastní blog, kde budou zveřejňovat takové texty, s kterými se mohou ztotožnit.²⁹ Na průběhu rozhovoru bylo toto její nasazení znát a vneslo do našich setkání zase jiný charakter. Měla jsem pocit, že ED sama ví celkem dobře, co chce říci, jak o věcech vyprávět, a to ať už jde o rekapitulaci vlastního života, či o obor jako takový. Protože měla původní, vlastní motivaci k uskutečnění rozhovoru, přistupovala k němu jaksí „odpovědně“, „angažovaně“. Zmínila například, že cestou do práce už si malinko připravovala, co a jak bude chtít říkat. Přestože sama za sebe zřejmě měla představu jistého průběhu, jakým by se rozhovor měl ubírat, i témat, kterým bychom se mohly věnovat, neměla jsem pocit, že bychom některé mnou připravené otázky opomenuly. ED přirozeně přinášela vlastní témata, která byla například více o psychiatrii, ovšem to z pochopitelných důvodů, protože ji vystudovala. S narátorkami OT a ED se nám nejvíce podařilo držet se mnou navržené osy rozhovoru a stihly jsme probrat všechna témata.

Právě jinak tomu bylo u narátorky PE. Její motivace k uskutečnění rozhovoru byla osobnějšího rázu. Již v úvodní e-mailové korespondenci, kterou jsme si vyměnily, naznačila, že se právě nachází v jistém bilančním období svého života, a naše setkání by pro ni proto mohlo být vhodnou příležitostí k hlubší reflexi. O této její primární motivaci jsme spolu podrobněji hovořily při našem druhém setkání. PE potvrdila, že právě prochází jistou složitější rodinnou situací, která je sice v životě celkem běžná, a je také například běžně součástí starostí jejích klientů, nicméně když ji nyní zažívá na vlastní kůži, probouzí to v ní mnoho otázek a nutí ji více k reflexi své práce i k jisté rekapitulaci vlastního života. PE neměla zájem toto téma řešit příliš podrobně, nicméně se toto její

---

²⁹ Rozhovor s ED dne 24.2. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

aktuální životní rozpoložení do průběhu našeho rozhovoru promítlo. Celkově měl rozhovor totiž více asociativní podobu, odbíhaly jsme častěji od původních témat a přesunovaly se tam, kde jsme asi obě pro tu chvíli cítily, že je toho více k probrání. Nedržela jsem se příliš striktně připravených otázek a měla jsem pocit, že bude produktivnější nechat některé otázky nezodpovězené. Sama PE mi v tom smyslu pomáhala, ať už vědomě či nevědomě, když na některé otázky odpovídala velmi stručně. A měla jsem dojem, že pro ni jsou méně zajímavé otázky po určitých faktografických, faktických skutečnostech, například otázky na instituce České společnosti pro psychoanalytickou psychoterapii a České psychoanalytické společnosti nebo jejich vztahu. Naopak se více rozhovořila o své profesní roli ve vztahu se svými klienty nebo o tom, jak vůbec funguje psychoterapie. Na tuto skutečnost mohlo mít vliv i to, že náš rozhovor využila k určité sebereflexi, a bylo tak pro ni svým způsobem přínosnější hovořit více o svých vlastních zkušenostech, než hodnotit práci svých kolegů či fungování psychoanalytických institucí.

V tomto bodě bych ráda připomněla intersubjektivní dynamiku, která mezi oběma protagonisty rozhovoru probíhá. Ve knize *Oral history theory* cituje Lynn Abrams historičky Kathryn Anderson a Dany C. Jack. Ty nabádají k tomu, aby se tazatel v rámci orálně-historického rozhovoru naučil naslouchat ve prospěch dosažení metodologického posunu od pouhého sběru informací, v rámci kterého se soustředíme na relevantní otázky, směrem k vlastní interakci, která mezi oběma protagonisty dialogu probíhá. Tak se totiž nejspíše podaří odhalit nové perspektivy, s kterými respondenti přichází.³⁰ I já jsem si zde uvědomila, že se jaksi automaticky a nevědomě více zaměřuji na témata, u kterých cítím větší zájem narátorky. Samozřejmě jsem se současně obávala, do jaké míry to bude mít vliv na výstup výzkumu, ale dokázala jsem se vždy uklidnit právě výše zmiňovanými orálně-historickými závěry, které hovoří o tom, že budeme-li se při pokládání otázek v rozhovoru řídit i vlastními instinkty, podaří se nám získat ne snad takové množství faktických informací o narátorovi, o to však poctivější příběh jeho života.

Znovu se zamyslet nad cílem výzkumu mne donutila jedna z úvodních otázek narátora FO, který se mne jako jediný hned při našem úvodním setkání explicitně zeptal na cíle,

---

³⁰ABRAMS, Lynn. *Oral history theory*. New York, NY: Routledge, 2010, s.74.

hypotézy, záměry a metody výzkumu. Uvědomila jsem si, že i cíl mého výzkumu se bude v jeho průběhu stále trochu vyvíjet a upravovat v návaznosti na každé další setkání s novým narátorem. Při pátrání po motivaci k zapojení do výzkumu mi FO prozradil, že jeho osobně zaujala již v průběhu naší e-mailové korespondenci zmínka, že se pokusím ve své práci zachytit důvody pro volbu profese psychoanalytické psychoterapie a cestu, která k ní narátory vedla. Tedy, že mi nepůjde jen o to zachytit profesi psychoanalytické psychoterapie na pozadí doby z pohledu jejich nositelů, ale jde mi i o to najít lidské, osobní, subjektivní důvody psychologů, kteří se pro tuto profesi rozhodli. Proč tak vlastně učinili a jací jsou to lidé. Tedy zajímám se spíše o lidi, nikoli primárně o profesi.

Pokud jde o samotný průběh rozhovoru s FO, dalo by se říci, že volil spíše zdrženlivější přístup, což je asi naprosto pochopitelné v momentě, kdy je rozhovor nahráván, a tuto skutečnost také hned v začátku rozhovoru akcentuje. Před odpovědí na jednu z mých prvních otázek se dlouze zamýšlí a vysvětluje, že si vlastně potřebuje zvyknout na to, jak na moje otázky odpovídat, pokud ví, že je vše nahráváno, a bude se s tím dále pracovat. Již toto jeho úvodní sdělení naznačuje, jak rozhovor probíhal i nadále. FO volil sice opatrnější způsoby odpovědi, dost pravděpodobně ale půjde o jeho běžný způsob komunikace, který je mu vlastní. Přistupoval k rozhovoru poctivě, i když s rozvahou. Měl snahu být upřímný, ale stále v mezích možností rozhovoru, který je nahráván.

V souvislosti s nahráváním našich setkání otevřel FO problematiku vlastního procesu vzpomínání. Tento moment se objevuje ještě u narátorky OT. Oba narátoři totiž akcentují, že se spolu bavíme o něčem, co už je dávno, je to minulost, a tak jejich odpovědi jsou dávno odpověďmi ani ne tak na to, jak to tehdy opravdu bylo, jako spíše na to, jak si to pamatují. OT konkrétně poukazuje na dvě časové roviny. Připomíná opakovaně, že na věci vzpomíná teď a tím je její vzpomínání ovlivněné: *„...ale jak to skutečně bylo, to by se možná ještě trochu odchylovalo...je to jen vzpomínka...“*³¹. Podobně zaznamenává tento časový odstup FO: *„... ale jak se to nahrává, tak člověk musí přemýšlet, co vypustí, protože dnes už vím, že nevědomí hrálo velkou roli, a odpovědět tedy na to, aby to byla pravda a nahrávat to, je problém...“*³² Čímž naznačuje, jak dnešní pohled ovlivňuje jeho vzpomínání na minulost. Oba narátoři se tak mimoděk dotýkají

---

³¹ Rozhovor s OT dne 9.8. 2022 vedla Jarmila Horčáková.

³² Rozhovor s FO dne 24.7. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

problematiky vzpomínání, které samo o sobě je spíše složitým mechanismem nežli jednorázovým aktem a oba tak vnímavě popisují to, co říká Alessandro Portelli, že totiž, „*Paměť není pasivním skladištěm faktů, ale aktivním procesem vytváření významů.*“³³

Právě velmi odlišný přístup od vyprávění FO zaujímá narátorka AB. Specifikem rozhovoru s ní bylo množství zajímavých historek a vyprávění, kterými narátorka přibližovala svůj život. Byly to příběhy zábavné i vážnější, a byl to její způsob, jak uchopit svůj život, a předat ho dál. Tímto specifickým stylem vyprávění začala hned na začátku, když na jednu z mých prvních otázek týkajících jejího působení na základní škole, reagovala s úsměvem slovy: „*To je dobrý, to už můžeme začít těmi kuriozitami, to se vám bude líbit...*“³⁴ Vedle zábavných historek a neuvěřitelných životních situací, které narátorka velmi poutavě vyprávěla, jsem však až posléze po našem setkání, kdy jsem si náš rozhovor pouštěla z audio nahrávky, zaznamenala mnohem více vcelku otevřených přiznání, které na osobním setkání jakoby zapadly vedle poutavě prezentovaných životních příhod. Živý, zábavný, až herecký projev narátorky mne natolik strhl, že jsem se více soustředila na dobře vypointované příběhy, a proto až na druhý poslech zaznamenala otevřenější a možná i vážnější výpovědi.

3. Představení oboru psychoanalýzy a stručný přehled jejího historického vývoje

3.1 Historický kontext

O světový rozmach psychoanalýzy se zasloužil nejvíce sám Sigmund Freud (1856-1939). V roce 1915 uvedl Freudovo učení do Prahy mladý český psychiatr Jaroslav Stuchlík (1890-1967), který se s Freudem seznámil během svých studií v Curychu. Před nacistickou okupací v březnu 1939 opustila většina psychoanalytiků republiku. Ruský lékař Bogudar Dosužkov (1899-1982) se zasloužil o udržení kontinuity psychoanalýzy v Praze a během okupace vedl tajné bytové semináře a prováděl výcvik analytiků. Po

---

³³PORTELLI, Alessandro. *Smrt Luigiho Trastulliho a jiné příběhy: forma a význam v orální historii*. Přeložila Jana TOMEČKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. Orální historie a soudobé dějiny, s.71.

³⁴ Rozhovor s AB dne 13.4. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

osvobození obnovila Československá psychoanalytická společnost svou činností a získala znovu evidenci v IPA (International Psychoanalytic Association založená samotným Freudem v roce 1910). Nástup komunistů k moci po únoru 1948 donutil psychoanalytiku opět přejít do ilegality. Dosužkov obnovil strategii protektorátních bytových seminářů a spolu se svými kolegy prováděli tajně výcvikovou analýzu. Chruščovova kritika stalinismu v roce 1956 sice přislíbvala určité ideologické uvolnění, ale pro psychoanalýzu nadále platilo přísné embargo. Období pražského jara umožnilo psychoanalýze na malou chvíli vystoupit z ilegality, aby se do ní však v nastávajícím „normalizačním“ období vrátila již potřetí. K výcviku se tehdy hlásí nová generace psychoanalytiků – Michal Šebek, Václav Mikota, Jiří Kocourek, Miroslav Borecký, Michal Černoušek, Václav Buriánek.³⁵

Výše zmíněné osobnosti spolu s dalšími pak v roce 1990 zakládají Českou psychoanalytickou společnost a v roce 1993 Českou společnost pro psychoanalytickou psychoterapii, o kterých budu podrobněji pojednávat v dalších kapitolách.

Odhlédneme-li od specifického psychoanalytického směru a zůstaneme u psychoterapie jako takové, ta jako institucionalizovaná autonomní disciplína před rokem 1989 formálně sice neexistovala, psychoterapeutický výcvik nebyl součástí psychiatrického ani psychologického vzdělání, nicméně psychoterapie byla v různých institucionálních kontextech praktikována v mnohem širším měřítku, než by z její oficiální neexistence a podřízeného statusu vyplývalo.³⁶ V sedmdesátých a osmdesátých letech se psychoterapeutické nahlížení na jedince a jeho vztahy s okolím široce praktikovaly ještě v předmanželských a manželských poradnách a do širšího povědomí se dostávaly například i prostřednictvím populárních a populárně-naučných časopisů.³⁷ Psychoterapeutické přístupy byly tedy již před polovinou osmdesátých let v rámci oboru vnímány jako „módní“, a představa, že „psychoterapii dnes dělá každý“ zdaleka nepatřila až k éře po roce 1989.³⁸

---

³⁵Borecký, Vladimír. *Psychoanalýza v ilegalitě. Osudy Freudova učení v českých zemích*. In *Dějiny a současnost* 2006/4. Praha: Občanské sdružení pro podporu historické literatury a časopisu *Dějiny*.

³⁶Gjuričová, Adéla - *Bohatství pod neviditelným pláštěm? K psychoterapii v Československu po roce 1968*. Adéla Gjuričová, s.316,317. In: *Soudobé dějiny* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR Roč. 24, č. 3 (2017).

³⁷ Tamtéž s.318.

³⁸ Tamtéž, s.329

3.2 Představení a teoretické vymezení oboru psychoanalýzy a psychoanalytické psychoterapie

Kořeny psychoanalytické psychoterapie jsou původně psychoanalytického charakteru, pozastavme se proto nejprve u definice pojmu psychoanalýzy. Z knihy *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy* od Sigmund Freuda se dovídáme, že psychoanalytická léčba spočívá pouze ve výměně slov mezi analyzovaným a lékařem. *„Pacient mluví, vypráví o minulých zážitcích a přítomných dojmech, stěžuje si, vyznává se ze svých přání a citových hnutí. Lékař naslouchá, pokouší se řídit myšlenkové pochody pacientovy, vybízí ho, obrací jeho pozornost určitými směry, podává mu vysvětlení a pozoruje reakce pochopení nebo odmítnutí, které takto u nemocného vyvolává.“*³⁹

Freud ve svých úvodních přednáškách upozorňoval na dva pilíře psychoanalytického systému, kterými bude psychoanalýza společensky provokovat a které bude muset opakovaně obhajovat a vysvětlovat: *„Především dvěma svými tvrzeními uráží psychoanalýza celý svět. První z těchto nemilých tvrzení psychoanalýzy říká, že duševní pochody jsou samy o sobě nevědomé a že vědomé duševní pochody jsou pouze jednotlivými projevy a složkami celkového duševního života.“* Druhá troufalost podle slov Freuda, s kterými je psychoanalýza spjata, obsahuje tvrzení, že *„pudová hnutí, která lze v užším i širším smyslu označit jedině jako sexuální, hrají neobyčejně velkou a dosud nikdy nedoceněnou roli při vzniku nervových a duševních chorob. Ba ještě víc, že se tato sexuální hnutí podílejí na nejvyšších kulturních, uměleckých a společenských výtvorech lidstva přínosem, který nelze podceňovat.“*⁴⁰

Věnujme se ještě stručně zmíněné oblasti nevědomí, které je dodnes pro mnoho psychoterapeutů tím zásadním poselstvím, které po sobě Freud zanechal. Psychoanalýza vychází z předpokladu, že velká část duševního a citového života probíhá mimo naše vědomí, a proto nám není přímo přístupná. Platí, že za mnohým lidským utrpením stojí nevědomé pocity a přesvědčení.⁴¹

Michal Černoušek v biografické knize o Sigmundu Freudovi píše, že přesvědčivých příkladů o nevědomí nacházíme kolem sebe na každém druhém kroku: *„...Zapomínáme,*

---

³⁹FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří Pechar. Praha: Portál, 2020, s.12.

⁴⁰ Tamtéž, s.15.

⁴¹ <https://www.psychoanalyza.cz/co-je-psychoanalyza/>

přeřikáváme se, cítíme nevoli, jednáme náhle bez přemýšlení, do hlavy se nám vnucují představy, které bychom nejrady definitivně zapomněli.“ Psychoanalýza není podle Černouška nekonečné rozebírání detailů, naopak, je to syntéza, integrace, hledání nových souvislostí a nových rámců a k tomu všemu slouží metoda volných asociací,⁴² které jsou pro psychoanalýzu základním metodologickým postupem. „Původnost Freudova objevu tak spočívá v tom, že naslouchal i tomu, čemu jinak lidé pozornost nevěnují. A tak to, co se jeví jako "nesmysl vědomí", Freud zahlédl jako "smysl nevědomí“.⁴³

Dostat se prostřednictvím volných asociací k nevědomým procesům vyžaduje však velmi náročnou a zdouhavou práci. To, že vědomě pochopíme naše potíže, totiž ještě nestačí k tomu, abychom zmírnili příznaky úzkosti nebo abychom zabránili opakování opakujících se bolestných vzorců v jednání, prožívání nebo myšlení.⁴⁴ Na stránkách České psychoanalytické společnosti je tento proces terapie stručně nastíněn s akcentací zásadní skutečnosti, která v případě psychoanalýzy hraje klíčovou roli, totiž že tento proces je velmi intenzivní a dlouhý, aby mohl fungovat: „*Psychoanalytický proces umožňuje, aby nevědomé pocity a myšlenky ožily ve vztahu s psychoanalytikem a v samotné terapii, během níž je lze rozpoznat, pochopit a nakonec změnit. Z tohoto důvodu probíhá psychoanalýza intenzivně a vyžaduje častá individuální sezení – obvykle tři až pět sezení týdně – po dobu několika let.*“⁴⁵

To, jak se obor psychoanalýzy mění a vyvíjí, ačkoliv Freud je stále ikonou oboru a jeho fotky jsou stále k nalezení v ordinacích psychologů včetně některých ordinací mých narátorů, popsal Slavoj Titl ve své knize Psychoanalytická párová teorie.⁴⁶ Psychoanalýza podle něj přestávala být průběžně vědou jednoho muže a později malé skupinky mužů, ale obohacovala se a vyvíjela pod vlivem různých kulturních kontextů. Dnes tak zahrnuje velké množství různých teorií a konceptů, které se většinou doplňují, ačkoliv v některých aspektech jsou ve vzájemném rozporu. Titl vysvětluje, že reflektování rozporů a jejich propracování v odborné diskuzi neznamena překážku, ale naopak umožňuje hlubší teoretické poznání, a s tím související nové možnosti aplikace poznatků v léčbě pacientů.

---

⁴²Černoušek, Michal. *Sigmund Freud. Dobyvatel nevědomí*. Praha a Litomyšl: Paseka, 1996, s.25,26.

⁴³Tamtéž, s.31.

⁴⁴<https://www.psychoanalýza.cz/co-je-psychoanalýza/>

⁴⁵Tamtéž.

⁴⁶TITL, Slavoj. *Psychoanalytická párová terapie*. Praha: Portál, 2014, s.27.

Připomíná, že pokud jde o nastavení sezení psychoterapeuta s pacientem, dnes již nehovoříme o klasické formě terapie na gauči, při níž analytik sedí mimo zorné pole pacienta, ale aplikují se více nové formy terapií.⁴⁷

Také Vladimír Vavrda hovoří o tom, že lidé si většinou představují, že existuje jedna psychoanalýza, nicméně již od třicátých let dochází progresivně k rozvoji různých jejích směrů a dnes tvoří mnohohrstevnatý a někdy i poněkud nesourodý přístup k nahlížení lidské psychiky. Není tak podle Vavrdu výjimkou, že vedle sebe stojí teoretické koncepty a pohledy, které je nesnadné propojit. Po období trvajícím několik desítek let, charakteristickým ostrým vymezením se vůči sobě navzájem mezi jednotlivými proudy v rámci psychoanalýzy, je možné zhruba od konce osmdesátých let 20. století pozorovat rostoucí schopnost vzájemné komunikace mezi zastánci jednotlivých škol.⁴⁸

Psychoanalytická psychoterapie se původně rozvinula jako pomoc těm pacientům, pro které byla klasická psychoanalýza nevhodná, ve snaze přizpůsobit techniku a setting⁴⁹ pacientově patologii. Vztah mezi psychoanalytickou psychoterapií a psychoanalýzou je složitý, v mnohaleté diskuzi se objevují názory zpochybňující, zda se vůbec jedná o rozdílné přístupy.⁵⁰ Podle Vavrdu z hlediska psychoanalytické psychoterapie pozorujeme širokou škálu přístupů. V některých případech je rozdíl mezi psychoanalýzou a psychoterapií v zásadě především formální, jindy jsou používané postupy vzdálené. Obecně lze říci, že zatímco psychoanalýza je relativně přesně vymezena, psychoanalytická psychoterapie využívá navíc tzv. parametry, které výrazně rozšiřují její záběr.⁵¹

3.3 Institucionální kontext psychoanalýzy a psychoanalytické psychoterapie

Slavoj Titl dále ve své knize objasňuje institucionální kontext psychoanalytické psychoterapie. V současnosti jsou psychoanalytici sjednoceni v Mezinárodní

---

⁴⁷ Tamtéž, s.27.

⁴⁸ VAVRDA, Vladimír. *Otázky soudobé psychoanalýzy: tradice a současnost*. Praha: Portál, 2019. Spektrum (Portál), s.13,14.

⁴⁹ Na začátku léčby je zapotřebí definovat uspořádání, které zajišťuje stabilitu a jehož součástí je dohoda o frekvenci setkání, finančních a časových podmínkách a místě setkání. In VYBÍRAL, Zbyněk a ROUBAL, Jan (ed.). *Současná psychoterapie*. Praha: Portál, 2010, s.127.

⁵⁰ VYBÍRAL, Zbyněk a ROUBAL, Jan (ed.). *Současná psychoterapie*. Praha: Portál, 2010, s.132.

⁵¹ Tamtéž, s.22,23.

psychoanalytické asociaci (IPA) a na evropské úrovni v Evropské federaci psychoanalytických psychoterapeutů (EFPP).⁵² Řádným členem EFPP, tedy European Federation for Psychoanalytic Psychotherapy, je právě i odborná společnost ČSPAP, tedy Česká společnost pro psychoanalytickou psychoterapii, která je společným jmenovatelem a zastřešující organizací narátorů, na které se můj výzkum zaměřil.

ČSPAP je odborná společnost sdružující profesionály z řad psychologů, psychiatrů, popř. z dalších příbuzných oborů, které spojuje snaha rozvíjet psychoanalytické myšlení. Organizačně se ČSPAP dělí do čtyř sekcí - individuální, skupinové, dětské a párové/rodinné a dle svých Stanov je řízena koordináčním výborem, který je volen shromážděním řádných členů. Má řádné členy a přes 100 kandidátů řádného členství, kteří jsou na různém stupni výcviku. Organizace sídlí v Praze.⁵³ Součástí IPY, tedy Mezinárodní psychoanalytické asociace, je pak Česká psychoanalytická společnost, ČSP. V jejím případě se jedná o tzv. čistou psychoanalýzu. Někteří z členů ČSP jsou však současně členy ČSPAP, protože jak jsem již naznačila, oba směry k sobě mají velmi blízko. Přesto však vztahy mezi oběma institucemi nebyly vždy ideální, jak se pokusím ukázat v dalších kapitolách.

3.4 Psychologie jako studijní vysokoškolský obor do roku 1990

Psychoanalýzu i psychoanalytickou psychoterapii může dnes vykonávat především absolvent řádného výcviku. Mít vystudovaný obor psychologie sice nemusí, ovšem pokud má, jistě je to jen výhoda. Pro přijetí do výcviku ČSPAP, který všichni moji narátoři absolvovali či ještě absolvují, musí mít žadatel kvalifikaci k provádění lékařské, psychologické nebo zdravotní profese. ČSPAP uděluje výjimky jednotlivcům, kteří po delší dobu praktikují psychoterapii a výše uvedené podmínky nesplňují. Podmínkou je každopádně nejméně jednoroční klinická, případně psychologicko-poradenská praxe.

Narátorky, které absolvovaly obor psychologie, jej studovaly na katedře psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Do oboru nastupovaly ještě v období normalizace, tedy v osmdesátých letech, a revoluční změny je zastihly v průběhu studia.

---

⁵² Tamtéž, s.27,28.

⁵³<https://cspap.cz/cspap/o-nas/>

Před rokem 1989 bylo možné vybrat si ke studiu psychologie jednu z pěti kateder filozofických fakult. Karlovu Univerzitu v Praze, Masarykovu Univerzitu v Brně, Univerzitu Palackého v Olomouci, Univerzitu Komenského v Bratislavě a Univerzitu Pavla Jozefa Šafárika v Košicích.⁵⁴

Psychologie dlouhodobě patří mezi studijní obory, u nichž zájem o studium vysoce převyšuje počet otevíraných míst, a to platilo již dávno před rokem 1989, kdy ještě byla nahlížena řídícími místy a většinou společností jako okrajový obor a kvóty posluchačů prvního ročníku (tzv. směrná čísla) byly ve srovnání s dneškem velmi nízké.

Počty studentů psychologie byly ještě v 50. letech minimální. Nebylo neobvyklé, že ročník tvořili jen dva či tři studenti. K prvnímu zvýšení směrných čísel došlo až v roce 1960 a k dalšímu nárůstu počtu přijímaných studentů – z 15 na 25 – svolilo ministerstvo školství v roce 1965. Na samotném konci 60. let se ještě jednou podstatně navýšil počet nastupujících studentů a celkový počet studentů psychologie se tak ve srovnání s dobou o 10 let dříve zněkolikanásobil. Ovšem hned v roce 1970 v souvislosti s celospolečenskými změnami došlo k dramatickému snížení kvót až téměř na úroveň 50. let a k žádnému výraznému navýšení již do roku 1989 nedošlo.⁵⁵

Pokud jde o přijímací řízení, podle archivních záznamů se už například v roce 1972 hlásilo do přijímacího procesu k – tehdy nedělitelnému – studiu jednooborové psychologie v Praze 88 uchazečů a z nich bylo následně 19 přijatých. Vedle nich nastoupilo ke studiu dalších 6 studentů na kombinaci pedagogika-psychologie z počtu 40 uchazečů. V roce 1984 bylo pak na stejné katedře zapsáno k přijímacímu řízení 118 uchazečů o studium jednooborové psychologie, z nichž bylo vybráno 14 studentů. Po roce 1989 a změně společenských poměrů rapidně vzrostl nejen počet přijatých studentů, ale přiměřeně se zvýšil i počet uchazečů.⁵⁶

Pokud jde o podobu přijímacího řízení v období tzv. normalizace, kdy se narátorky na katedru psychologie hlásily a byly přijaty, absolvoval uchazeč o VŠ studium zkoušky ze středoškolských předmětů – v případě psychologie se jednalo o češtinu a biologii, později doplněné ještě o společensko-politický přehled. Katedry přitom mohly alespoň

---

⁵⁴ Tamtéž, s.43.

⁵⁵ Tamtéž, s.44,45.

⁵⁶ Tamtéž, s.46.

ovlivňovat témata v rámci těchto „zadaných“ předmětů. V 80. letech pak ještě byly přinejmenším na bratislavské katedře spolu s předměty uchazečům administrovány vybrané psychodiagnostické metody, k jejichž výsledkům se ovšem spíše jen přihlíželo, než že by měly rozhodující vliv.⁵⁷ Před rokem 1989 uchazeč o vysokoškolské studium přikládal navíc k přihlášce vždy ještě životopis s předepsanou strukturou, komplexní hodnocení od třídního učitele a vyjádření školní organizace Svazu socialistické mládeže. Tím o sobě škole prozrazoval mnohé informace, které sice nebyly z hlediska jeho odbornosti a studijního potenciálu relevantní, ovšem mohly mu v přijímacím řízení významně napomoci, nebo naopak ublížit. Plusové body se rozdávaly za žádoucí (tj. dělnický) třídní původ rodičů či za původ uchazečů z průmyslových oblastí v severních Čechách a na severní Moravě. Pomoci uchazeči rovněž mohlo členství rodičů v KSČ a jeho členství v SSM. Naopak uchazečovy naděje obvykle zmařilo nedoporučení třídního učitele ke studiu nebo negativní stanovisko příslušné svazácké organizace. Přinejmenším v normalizačním období po roce 1970 byl značně rozšířený klientelismus. Ten byl umožněn zejména zavedením odvolacího řízení. Neúspěšní uchazeči měli možnost podat proti rozhodnutí katedry odvolání, a to nejprve děkanovi fakulty, následně rektorovi a konečně ministroví školství. Ti všichni měli moc již přijaté uchazeče doplnit ještě o další. A právě na této úrovni se dařilo intervencím, kdy se rodiče uchazeče, ale i jeho vlivní známí či přímo instituce přimlouvali (doporučovali, ba i vyžadovali) u některého z adresátů odvolání, aby byl dotyčný uchazeč přednostně přijat ke studiu.⁵⁸

Studium psychologie se v průběhu let měnilo ze čtyřletého na pětileté (1953), opět na čtyřleté (1976) a zpět na pětileté (1990). V roce 1976 v tom mohla sehrát roli skutečnost, že psychologie byla již delší dobu jediným oborem na filozofických fakultách, který bylo možné studovat samostatně, tedy jako jednoobor. Předpokládalo se proto, že nároky na její absolvování jsou nižší než u sdruženého dvouoborového studia, a postačí tedy kratší trvání studia. V roce 1990 pak bylo zpětné prodloužení délky studia na pět let součástí celkového trendu, k němuž docházelo u vysokoškolských studijních oborů, které byly na konci normalizace čtyřleté (a takových tehdy byla většina).⁵⁹

---

⁵⁷ Tamtéž, s.47.

⁵⁸ Tamtéž, s.48,49.

⁵⁹ Tamtéž, s.53.

4. Analyticko-interpretativní část

4.1 Vlivy a předpoklady pro výkon povolání psychologa

Cesta narátorů, která na svém konci vyústila v rozhodnutí vykonávat povolání psychoanalytického psychoterapeuta, je z pochopitelných důvodů rámována cestou jejich života. Volba povolání odráží jejich životní zkušenosti, názory i osobnostní nastavení. Cesta k roli psychoterapeuta nebyla pro narátory přímočará, nýbrž vedla často přes jejich zájem o práci v jiných pomáhajících profesích, nejčastěji v oblastech zdravotnictví či školství. Prvotní inklinace k pomáhajícím profesím či určitý specifický způsob uvažování u sebe narátoři identifikovali již v době svého dětství a mládí. Při svých vyprávěních narátoři zmiňovali dávné situace či zážitky, které by mohly být určitým předznamenáním k jistému způsobu uvažování. Tyto situace souvisely například s dramatickým rodinným osudem na pozadí historických událostí. Tak to dávají do souvislosti hned tři narátorky.

OT přibližuje způsob, jak s ní například rodiče o své rodinné historii komunikovali. Narodila se v roce 1969 a její rodina ze strany matky vlastnila před rokem 1948 na Rožmitálsku hospodářství, které jim bylo po únorovém převratu v rámci znárodnění zabaveno. OT si vybavuje, že když už chodila do školy a doma se zmínila o něčem „propagandistickém“, co ve škole zaslechla, její rodiče často naznačovali, že vše by mohlo být ve skutečnosti trochu jinak. Byli, pokud šlo o informování své dcery o rodinné osobní minulosti, velmi opatrní, a vždy jen naznačili: „*Může to být všechno jinak, pozoruj si to!*“⁶⁰ Tento záhadný způsob, jakým o svém traumatickém osudu s dcerou komunikovali, v ní podle jejího dnešního pohledu mohl založit jistý pocit přemýšlivosti, který „...*možná právě někde v hloubi mohl vést k psychoanalýze...*“⁶¹

O provázání osobního života s dramatickým vývojem událostí a jeho vlivu na budoucí volbu povolání hovoří i ED. Rodina její matky volyňské Češky přicestovala do Ruska údajně na pozvání cara v 19. století. Po napadení Sovětského svazu Německem v roce 1941 se její děda přidal ke Svobodově armádě, s kterou zažil v roce 1945 osvobozování československého území. Zbytek rodiny za ním přijel v roce 1947, kdy bylo matce narátorky pět let. Volyňským Čechům zde bylo nabídnuto bydlení po odsunutých

⁶⁰ Rozhovor s OT dne 19.7. 2022 vedla Jarmila Horčáková.

⁶¹ Tamtéž.

Němcích v oblasti západních a severních Čech. Rodina se tak usídlila na Žatecku v obci Zálužice. Zde začali hospodařit a po dvou letech dokázali statek státu splatit, ovšem to už bylo v roce 1948, a došlo tak k jeho znárodnění. Babička narátorky zemřela ve třiceti devíti letech na karcinom prsu. Na mou otázku, jak byla narátorka o těchto věcech jako dítě od své rodiny zpravována a zda s ní o tom rodiče hovořili, upozorňuje ED, že v souvislosti s těmito událostmi, když o tom rodina hovořila, zachytávala jako dítě důležité emoční projevy: „*A já jsem cítila přes ty emoce, že jde o něco důležitého...*“⁶² Rodina otce ED původně pocházela z oblasti Sudet, odkud se v době německého odsunu přesunula do Prahy. Za války si musela poradit se skutečností, že v rodině měli židovské předky. Narátorka se domnívá, že tento historický kontext sehrál velkou roli v jejím osobním prožívání i profesním směřování.⁶³

I rodinné prostředí narátorky PE bylo významně ovlivněno politickým životem jejího dědy, který patřil k politické elitě první republiky a druhou světovou válku strávil v exilu. Po válce v roce 1946 se stal jedním z terčů aktivit bezpečnostních složek, bylo na něj podáno trestní oznámení v nepřítomnosti a skončil v pankrácké věznici. Objevily se u něj zdravotní potíže, které z velké části zapříčinil několikaletý exil. Jeho situací trpěla i jeho rodina. Ještě v době poslancova exilového pobytu jeho žena, babička narátorky, zůstávala s pěti malými dětmi v protektorátu. „*Když si to představíte, celou tu válku pořádně nevěděli, jestli (děda) žije. Třeba mi teta říkala, že jim občas poslal olejovky po nějakých známých, a že tím pádem věděli, že je na živu,*“⁶⁴ popisuje neutěšenou situaci rodiny PE. Zpočátku dostávala babička narátorky manželův poslancecký plat, později však žila s dětmi v bídě. Její naděje se upíraly ke konci války, ale změna k lepšímu nepřišla. Na začátku roku 1947 probíhalo soudní vyšetřování případu. Hlavního přelíčení se však děda narátorky nedočkal. Zemřel dne 20. února 1947 v půl sedmé ráno v samovazbě pankrácké věznice. Důvodem byla podle úmrtního listu apoplexie, tedy náhlé selhání funkce životně důležitého orgánu (pravděpodobně mrtvice). Smrt svého dědy doplňuje narátorka o zajímavou informaci, které se v rodině traduje, totiž že ještě než došlo k soudnímu procesu, tak poslance nejspíš ve vězení otrávil.⁶⁵ Další nesnadný poválečný

---

⁶² Rozhovor s ED dne 24.2. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

⁶³ Rozhovor s ED dne 24.2. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

⁶⁴ Rozhovor s PE dne 2.3. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

⁶⁵ Rozhovor s PE dne 2.3. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

život rodiny přibližuje narátorka příhodou, kdy podle jejích slov například příbuzní její babičce navrhovali, aby dala děti do sirotčince. Ona je však alespoň posílala ke známým na venkov, aby mohly žít lépe.

Protože děti v mládí nemohly studovat, matka narátorky se vyučila a živila jako brusička skla či řidička na poště. Svou motivaci pro studium psychologie dává PE proto do souvislosti se vztahem ke své matce, o které hovoří v důsledku pohnutých rodinných událostí jako o psychicky nevyrovnané ženě: *„Byla (matka) jinak nervák, myslím, že jsem šla studovat taky tu psychologii, že jsem chtěla pomoci nějak mámě, že jsem cítila, že je vlastně nemocná, a tu pomoc potřebuje a nikdo jí to moc nenabízí, a potom jsem se pokoušela ji dostat i do nějaké léčby, a ona z ní ale utekla. To se prostě nedařilo, ale byla to, myslím, část motivace, proč jsem šla studovat psychologii.“*⁶⁶

Narátorka PE i narátor FO nahlíží také své profesní směřování v závislosti na určitém způsobu přemýšlení, který u sebe v mládí pozorovali: *„Mě vždycky člověk zajímá nejvíc, vrtají mi hlavou spíš takové filozofické otázky: Proč tady jsme, proč se cítím, jak se cítím, ten vnitřek člověka mě zajímá...“*⁶⁷ vysvětluje PE a dodává, že svou roli jistě sehrála i skutečnost, že byla dcerou protestantského faráře, který měl oproti jiným již podstatou své profese blíže k existenciálním otázkám života i smrti. Matka se sice s otcem rozvedla, ještě když byla narátorka dítě, ovšem dcera se s otcem stýkala i nadále.⁶⁸ Skutečnost, že byla dcerou faráře, komentuje narátorka vzpomínkou: *„Takže já jsem to měla trochu polepený tím, že byl (otec) farář a potom máma se s tátou rozvedli, když mi bylo osm, takže to byla paradoxně informace, že jsou rozvedení, která mi měla pomoci třeba při přijetí na střední školu. Že sice můj otec je farář, ale jsou rozvedení.“*⁶⁹

V souvislosti se specifickým způsobem přemýšlení se pojí i vzpomínka narátora FO, když přibližuje konkrétní moment ve svém životě, v kterém si uvědomil, že začíná *„o věcech uvažovat jinak“*. Vypráví, že se v době svých středoškolských studií zúčastnil koncertu kapely Už jsme doma, kdy si podle svých slov uvědomil, jak se formuje jeho přemýšlení v novém kontextu. Doplňuje, že tento jeho určitý intelektuální přerod dost pravděpodobně souvisel i s nastalou životní změnou, protože své dětství trávil od šesti

---

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

do sedmnácti let specificky jako závodní plavec. Jeho dosavadní svět se tak odehrával, jak říká, „*v modu škola-bazén*“. Po ukončení sportovní kariéry se pak vytvořil prostor a čas si více a především jinak všímat věcí kolem sebe.⁷⁰

4.2 Vysokoškolská studia a pomáhající profese jako předstupeň povolání

psychologa

U většiny narátorek předcházela zájmu o psychologii zájem o pedagogický obor. Může to být náhoda, současně se ovšem mezi oběma obory dají snadno nalézt společné jmenovatele. V obou případech je na předním místě zájem o člověka, potřeba pomáhat druhému, věnovat někomu péči a není překvapením, že u žen je nejprve tato péče adresována malým dětem. Kupříkladu narátorka OT šla po základní škole na střední pedagogickou školu v Berouně a na mou otázku, zda třeba nezvažovala studium gymnázia, reaguje, že tehdy v 1. polovině 80. let nebylo zdaleka tak adorované gymnázium, jak je tomu teď, a kupříkladu zlatnictví či kadeřnictví byly podle jejích slov žádané obory, na které nebylo snadné se dostat.⁷¹ Jí osobně také ani gymnázium nijak nelákalo, ale dobře si pamatuje, že ji tehdy bavilo pracovat s dětmi. V příbramské ulici, kde s rodinou bydlela, se stavěly nové domky a ulice bývala podle jejích vzpomínek plná dětí. Bavilo ji je hlídat.⁷² Hned po maturitě se pak dostala na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, a to na dvouobor pedagogiky a psychologie. Na můj dotaz proč se vlastně rozhodla studovat na vysoké škole, OT navrhuje, že to zaprvé mohlo být proto, že se vždy dobře učila a učení ji bavilo. Současně však vzpomíná, že inspirací ke studiu v Praze jí také byla její sestřenice, která vyprávěla o studentském životě, což se narátorce velmi líbilo. I její bratranec studoval práva, a ačkoliv paradoxně její rodiče nebyli velkými příznivci studií, OT podle svých slov Praha lákala, a nakonec tedy přijímací zkoušky úspěšně vykonala. Na otázku, proč nešla rovnou studovat jednooborovou psychologii, vysvětluje, že na to si ani netroufla, protože již na střední škole je učitelé od podobných úvah zrazovali s vysvětlením, že jediné pro studenty schůdné studium, by mohla být

---

⁷⁰ Rozhovor s FO dne 24.7. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

⁷¹ Rozhovor s OT dne 19.7. 2022 vedla Jarmila Horčáková.

⁷² Tamtéž.

pedagogická fakulta.⁷³ OT proto volila kompromis a přihlásila se na dvouobor, tedy již řečenou pedagogiku a psychologii.

I ve vzpomínce PE na to, jak volila střední pedagogickou školu, se objevuje osoba sestřenice jako inspirující moment: „*Mně všichni říkali, ať jdu na gymnázium, ale já jsem si umanula, že chci být učitelka v mateřské školce, protože to chtěla moje starší sestřenice, a já jsem ji dost napodobovala, takže jsem si vybojovala tu střední pedagogickou školu...*“⁷⁴ a doplňuje, že v jejich rodině byly vždy nějaké učitelky.

Na rozdíl od narátorky OT, která vysvětluje, že ji studovat na gymnáziu ani nenapadlo, PE naopak hovoří o tom, že její rodina vnímala studium gymnázia jako žádoucí. Obě narátorky o sobě hovoří jako o studijních typech, PE navíc zmiňuje, že ji šla velmi dobře matematika, což mohl být pro studium na gymnáziu vhodný předpoklad. Důvodem, proč okolí a rodina PE více akcentovala gymnázium, než tomu bylo v rodinném prostředí OT, by mohla být skutečnost, že rodiče OT obecně nebyli zastánci dlouhodobého studia. Nijak zvláště jí nedoporučovali hlásit se na vysokou školu, jak narátorka uvádí,⁷⁵ a proto se zdá být pravděpodobné, že ani studium gymnázia, které bývá nejčastěji předstupněm vysokoškolských studií, v rodině nebylo příliš bráno v potaz. Naproti tomu narátorka PE již v době studia vychovatelství na střední pedagogické škole prý věděla, že chce pokračovat na vysoké škole studiem psychologie, kam se však hned napoprvé nedostala. To se jí podařilo až na druhý pokus a mezitím pracovala v družině zvláštní školy.⁷⁶

Výše zmíněné narátorky současně reflektují vysokoškolské studium psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy jako ne příliš uspokojivé. OT vzpomíná, že čekala, že se naučí být psychologem, a z tohoto pohledu ji studium zklamalo. Připadalo jí spíše jako příprava na vědeckou dráhu než na práci psychologa. Po třech letech studia dvouoboru si musela zvolit jen jeden z nich a rozhodla se pro psychologii, která ji přece jen bavila o trochu více, navíc se jí zdálo praktičtější mít diplom právě z psychologického oboru. Příliš jistá si však tím, kdo je to vlastně psycholog, podle svých slov, nebyla.⁷⁷ To se mělo ovšem vlivem následujících politických událostí změnit. Podobně vzpomíná na

---

⁷³ Rozhovor s OT dne 19.7. 2022 vedla Jarmila Horčáková.

⁷⁴ Rozhovor s PE dne 2.3. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

⁷⁵ Rozhovor s OT dne 19.7. 2022 vedla Jarmila Horčáková.

⁷⁶ Rozhovor s PE dne 2.3. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

⁷⁷ Tamtéž.

vysokou školu PE, která hovoří o tom, že ji studium vyloženě zklamalo, protože si jej představovala rozhodně zajímavější.⁷⁸ Obě narátorky pak srovnávají vysokoškolské studium se středoškolským ve prospěch toho druhého, protože obě měly po absolvování střední školy dojem, že ta je lépe připravila na jejich budoucí praxi.

Třetí narátorka, která také nejprve volila pedagogický obor, byla AB. Ta hovoří v souvislosti s volbou vysokoškolského oboru o zásahu osudu. Její původní plán byl totiž přihlásit se na obor filmové a divadelní vědy. Na studijním oddělení jí však ukázali stoh přihlášek a naznačili, že například na obor pedagogiky je zájemců mnohem méně. A to rozhodlo.⁷⁹ V průběhu studia pedagogiky se začala zajímat i o psychologii, a proto se přihlásila i na ni, a studovala tak dva obory najednou. Na otázku proč zrovna psychologii a jestli ji bavila, odpovídá lakonicky: „*A koho nebaví!*“⁸⁰ A doplňuje, že psychologie má stále dost blízko i k pedagogice. Studium obou škol najednou nebylo nijak snadné tím spíš, že narátorka v rámci získávání svých prvních pracovních zkušeností začala současně docházet k profesorovi Matějčkovi,⁸¹ kde se učila pracovat s dětmi s mentálním postižením a specifickými poruchami učení. Nicméně složitou studijní situaci odlehčuje pro sebe příznačně vtípem, jehož pointa tkví v tom, že studovat dva obory je svým způsobem snazší, protože v každém z nich se můžete „ulejvat“ s výmluvou na povinnosti k tomu druhému.⁸²

Svou cestu od medicíny k práci psychoanalytické psychoterapeutky přibližuje také ED. V době, kdy se rozhodovala, jaký obor ke studiu zvolí, což bylo v polovině osmdesátých let, nejdříve ze všeho zvažovala novinářinu, protože byla, jak vzpomíná, orientovaná na literaturu. To však bylo podle jejích slov neprůchodné, protože na žurnalistiku se nedostal nikdo, kdo nebyl v komunistické straně, a v tomto kontextu přibližuje narátorka vztah své rodiny k politické situaci v zemi. Narátorky děda byl podle jejích slov režimem pronásledovaný a její otec se nemohl dostat na vysokou školu. Oba dva tak pracovali jako výpravčí. Otec narátorky až později vystudoval dálkově Vysokou školu ekonomickou v Praze. Aby ji však mohl vůbec studovat, ještě před srpnem 1968 vstoupil do KSČ. To se

---

⁷⁸ Rozhovor s RD dne 2.3. 2023 vedla Jarmila Horčáková

⁷⁹ rozhovor s MK dne 13.4.2023 vedla Jarmila Horčáková

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Dětský psycholog Zdeněk Matějček se zabýval především náhradní rodinnou péčí a specifickými vývojovými poruchami chování a učení. Stál u zrodu a znovuoživení SOS dětských vesniček.

⁸² Tamtéž.

však mělo brzy zvrátit, když po vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa podepsal 2000 slov a byl z Komunistické strany vyloučen a z práce vyhozen.⁸³ Narátorka dále odklon od novinářského povolání vysvětluje tak, že si již tehdy uvědomila, že by v tehdejších novinách stejně nebylo o čem psát, čímž naráží na to, že média byla v době normalizace důsledně podřízena oddělení masových sdělovacích prostředků Ústředního Výboru KSČ a jejich náplň se zdaleka neblížila obsahu, jaký byla ED podle svých vzpomínek se svým otcem zvyklá poslouchat například na vlnách BBC. Na mou otázku, jak ji tedy vlastně napadlo o novinářině uvažovat, vysvětluje, že spíše šlo o jakýsi ještě dětský sen a zidealizovanou představu, kterou o novinářině měla. Nakonec tedy zvítězilo pragmatické rozhodnutí, a to studium medicíny, protože podle slov narátorky je to hezká práce, v které lze pomáhat lidem a navíc do ní tolik nezasahuje politika. Tuto svou představu však posléze vyvrací vzpomínkami, v kterých hovoří o tom, že studium na medicíně do roku 1989 vůbec apolitické nebylo a zmiňuje, že mezi studenty byli podle jejích slov udavači, kteří byli ve škole označováni jako „bonzáci“. Po státních zkouškách si narátorka musela zvolit konkrétní medicínskou profilaci a zvažovala porodnictví či psychiatrii. Nakonec se rozhodla pro psychiatrii, a to v důsledku setkání s psychiatrem a psychoanalytikem Václavem Mikotou. Tomuto setkání se budu věnovat více v části textu, který bude sledovat vliv revolučních změn roku 1989 na rozhodování narátorů ohledně jejich dalšího profesního směřování.

Narátor FO se také hlásil na psychologii, kam ho dle svých slov kvůli matematice a logice nevzali, a tak se nakonec rozhodl studovat sociální práci, protože zde byla možnost oboru psychoterapie, což jej zaujalo. Zde pak měl příležitost setkat se s osobností oboru, profesorem na vysoké škole, který mu „seděl lidsky“⁸⁴ a přivedl ho k psychoterapeutickému výcviku SUR.⁸⁵ Tento výcvik pro sebe považuje FO za přelomový

---

⁸³ Rozhovor s OT dne 24.2.2023 vedla Jarmila Horčáková.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Systém výcviku v psychoterapii, založený Doc. MUDr. Jaroslavem Skálou, PhDr. Eduardem Urbanem a MUDr. Jaromírem Rubešem, vyvíjející se od r. 1967. Výcvikový model SUR (výcvik typu SUR) je založen na principech terapeutické komunity s několika skupinami, každou skupinu vedou dva terapeuti či lektoři opačného pohlaví pod supervizí vedoucího komunity. Výcviková komunita se schází po dobu 4-5 let 1-2x ročně, mezi setkáním celé komunity se konají víkendová setkání jednotlivých skupin. – Jako pokračovatel v podstatě nikdy neformalizovaného hnutí SUR vzniklo v r. 1999 občanské sdružení SUR, které udržuje a rozvíjí tradici výcvikového modelu a připojuje k němu programy teoretického vzdělávání a supervize. In *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí* (Kalina, K. a kol.). © Úřad vlády České republiky. Publikaci vydalo o.s. Filia Nova pro Radu vlády ČR - Mezioborová protidrogovou komisi, 2001.

zážitek, kde se naučil pracovat sám na sobě, což ho podle jeho slov vtáhlo a fascinovalo.⁸⁶ U FO byla zkušenost výcviku jakýmsi mezistupněm na cestě k psychoanalytické psychoterapii. Jeho začátky terapeutického charakteru probíhaly v okresním městě ve středních Čechách, kde pracoval od roku 2005 v terapeutické komunitě. Zde ovšem ještě nešlo o práci psychoanalytického charakteru, setkání s tímto druhem myšlení mělo teprve nastat prostřednictvím setkání s osobnostmi oboru, o čemž budu pojednávat v samostatné kapitole.

Ještě když většina narátorů studovala na vysoké škole, zasáhl do jejich života přelomový rok 1989 a přinesl s sebou konkrétní změny i v rámci samotného studia, což mělo následně vliv na jejich další profesní směřování. Na škole OT se například objevily výrazné osobnosti oboru z řad emigrantů, tedy psychologové z celého světa, kteří přijeli do tehdejšího Československa přednášet: *„To jsem věděla hned, že to chci studovat...konečně jsem slyšela od nich, že člověku se dá rozumět takhle a taky takhle...a že jsou takhle zajímavý možnosti, jak se dívat na psychiku lidí, a najednou jsem věděla, že to je ten směr, který chci dělat...“*⁸⁷ OT ovšem doplňuje, že přednášející se po skončení revolučního nadšení vrátili zpět do svých soukromých praxí a na škole zůstali zas jen původní učitelé.⁸⁸ Rovněž PE zastihla sametová revoluce na prvním stupni a hovoří v této souvislosti o tom, že v prvním roce *„dělali revoluci“* a v druhém pak měla pocit, že se nic nenaučila a nic neumí.⁸⁹

Změny, které s sebou rok 1989 přinesl, se propsaly i do života ED, která díky němu zažila podle svých slov fatální setkání s Václavem Mikotou.⁹⁰ Ke konci studia na medicíně se totiž rozhodla pro specializaci psychiatrie a bylo jí kamarádkou doporučeno zúčastnit se jeho přednášek, protože Mikota nastoupil po revoluci na pozici přednosta psychiatrické kliniky v Plzni: *„Tak jsem tam vyrazila, setkala jsem s Václavem Mikotou, a už jsem u něj zůstala...“*, vysvětluje se smíchem a doplňuje, že Mikota přednášel jednou týdně Úvod do

---

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰Doc. MUDr. Václav Mikota, CSc. (4. 12. 1944 - 3. 9. 2018). Psychoanalytik, psychoterapeut a psychiatr. Zastával pozici prezidenta České psychoanalytické společnosti, jejího supervizora a tréninkového analytika, lektora České společnosti pro psychoanalytickou psychoterapii a Brněnského institutu psychoterapie, tréninkového terapeuta Rafael Institutu, šéfredaktora Revue pro psychoanalytickou psychoterapii a psychoanalýzu, vedoucího subkatedry psychoterapie IPVZ. Odborně vychoval několik generací psychoanalyticky myslících profesionálů.

psychoanalýzy: „...což teda bylo něco úplně jiného, než o čem jsme se dosud dozvídali...protože psychiatrie jako taková není až tak složitý obor, diagnostikuje penzum chorob a prostě přidělí diagnózy...Václav Mikota přinášel zcela nové úhly pohledu na možnosti porozumění a léčby psychicky nemocných lidí, a to bylo fascinující.“⁹¹

AB v roce 1989 pracovala s profesorem Matějčkem na výzkumu ADHD a současně v krizovém centru RIAPS. Díky nově otevřeným hranicím se rozhodla vycestovat do zahraničí na studijní pobyt, kde si dle svých slov přivydělávala „*výchovou dětí luxusních rodičů*“.⁹² Zde také zažila zlomové setkání, které mělo nadále posunout její profesní směřování od pedagogické praxe více směrem k té psychologické, o čemž bude řeč v následující kapitole.

4.3 Osobnosti oboru jako zásadní motivace pro výkon povolání

Před vlastním uskutečněním rozhovorů jsem se původně domnívala, že bude nevyhnutelně jedním ze stěžejních témat mé práce i téma zakladatele oboru Sigmunda Freuda. To mi však rychle vyvrátily hned první reakce narátorů. Ty byly totiž spíše shovívavé a nezaznamenala jsem u nich výraznou potřebu bavit se o Freudovi nijak do hloubky. V průběhu rozhovorů mi pak došlo, že narátorům stojí dnes daleko více za zmínku současné osobnosti oboru, protože se s nimi mohli setkat osobně. Právě oni pro ně byli těmi pravými inspirátory „z masa a kostí“, kteří jim otevřeli dveře oboru. Z hlavních opakovaně zmiňovaných osobností psychoanalýzy, o kterých narátoři nejvíce hovořili, byl Václava Mikota a Slavoj Titl.⁹³ Obě osobnosti jsou opakovaně skloňovány v souvislosti s probuzením zájmu v psychoanalytickém způsobu myšlení. Je tomu tak i u OT, která si v rámci povinné vysokoškolské praxe v léčebnách uvědomila, že nechce pracovat s vážněji nemocnými lidmi, ale s pacienty s menšími obtížemi, jako jsou

---

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Rozhovor s AB dne 13.4. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

⁹³ PhDr. Slavoj Titl, ředitel a zakladatel IPPART, vystudoval FFUK- obor klinická psychologie, začínal pracovat ve Výzkumném ústavu psychiatrickém v Praze, uvědomil si ale, že ho více než výzkum, přitahuje klinická praxe a především psychoterapie. Více než 10 let pracoval v Psychiatrické léčebně v Bohnicích a 4 roky v Poradně pro manželství a rodinu. Absolvoval psychoanalytický výcvik v České psychoanalytické spol. (ČPS-IPA) a od roku 1990 provozuje soukromou praxi jako klinický psycholog, psychoanalytik a párový terapeut. Je členem ČPS- IPA a ČSPAP. Inicioval založení Institutu psychoanalytické párové a rodinné terapie (IPPART).

In <https://www.ippart.cz/tym-ippart/>.

například úzkosti, deprese, vztahové problémy. Hned po vysoké škole si přečetla v Toskánském paláci na Hradčanech, kde tehdy sídlil psychologický ústav Univerzity Karlovy, inzerát na kurz terapeuticky orientované párové terapie. Ten vedl právě Slavoj Titl tehdy ještě s Jaromírem Teichmanem. Oba dva jsou zakladatelé tzv. IPPARTU, tedy Institutu psychoanalytické párové a rodinné terapie. A tam se podle svých slov narátorka poprvé setkala s psychoanalýzou: *“...a nic mne neoslovilo, než toto...,”*⁹⁴ vzpomíná.

Podobně tomu bylo u FO, který zrovna pracoval v terapeutické komunitě za Prahou, když si zhruba kolem roku 2009 všiml v jednom odborném časopise inzerátu na párový výcvik v psychoanalytické psychoterapii. Tento výcvik vedl opět Slavoj Titl tentokrát s kolegyní Lucií Luckou. Jeho absolvování bylo pro FO, pokud jde o přiblížení se k psychoanalytické psychoterapii, doslova iniciační: *„Když jsem viděl Titla s Luckou, jak přemýšlí, jak pracují, nemohl jsem věřit svým očím, že najednou to, jak já jsem tajně o těch věcech přemýšlel a vůbec se to nehodilo do té komunity (myšlena terapeutická komunita za Prahou), ...to mne nadchlo a tam začal ten první kontakt s psychoanalytickým myšlením.“*⁹⁵

PE nastoupila již v pátém ročníku na vysoké škole do pedagogicko-psychologické poradny, ale více ji lákalo věnovat se dlouhodobé terapii, nežli dělat dětem jednorázová diagnostická vyšetření. Uvažovala tedy o vstupu do psychoanalytického výcviku. I zde se znovu objevuje osobnost Slavoj Titla, tentokrát ovšem více v souvislosti s důvody osobními, pro které se narátorka rozhodla k němu do terapie vstoupit. Její vlastní zkušenost s psychoanalytickou psychoterapií jí i přes počáteční nejistotu prý otevřela směr, kterému se chtěla věnovat i nadále: *“...Tenkrát mi ta psychoanalýza byla podezřelá. Freud taková podezřelá pavěda nějaká a spíš mě fascinoval Jung a chodila jsem i na Halíka, na jeho jungiánský přednášky na Filozofické fakultě. Byla jsem oslněná Jungem. Tohle mi přišlo takový přízemní, ale pak jsem začala chodit na analýzu k Slavojovi Titlovi a nějak to fungovalo...,”*⁹⁶ popisuje narátorka vývoj svého vztahu k psychoanalýze.

Z období svého zahraničního pobytu vzpomíná AB na zlomový „moment M“, který přehodil výhybku jejího profesního směřování od pedagogické práce směrem k té

---

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Rozhovor s PE dne 2.3. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

psychoanalytické. Šlo o rozhovor s jedním zkušeným kolegou psychoanalytikem. Způsobem sobě vlastním vypráví AB historiku, jak ji tento kolega vyzval, aby se rozhlédla kolem sebe na všechny muže v oblecích a položil jí otázku, kde si ona myslí, že se všichni tito pánové dnes odpoledne sejdou? „*Sejdou se u mne v ordinaci,*“⁹⁷ vysvětlil posléze. A narátorce doporučil, aby v zahraničí rovnou započala svoji psychoanalýzu. AB vzpomíná, že ačkoliv psychologii studovala a měla příležitost setkat se tak například, podle svých slov s impozantní osobností Václava Mikoty, nikdy ji nenapadlo, že by se stala psychoanalytičkou. Kolegovi proto namítla, že se přece chtěla vždy věnovat dětem. Ten to za ni vyřešil návrhem, že dětem se věnovat může i nadále, a to v dopoledních hodinách. „*Dopoledne děti, odpoledne klienty*“⁹⁸ a měl tím na mysli, že se narátorka bude dopoledne věnovat specializaci v dětské psychoanalýze na fakultě a odpoledne pak vlastní psychoanalýze a profesní přípravě v psychoanalytickém institutu. V rámci vlastní psychoanalýzy si pak podle svých slov AB uvědomila, že spousta dětských psychologů vykonává tuto profesi právě proto, že sami prožili určitá traumata, a mají tak potřebu „*napravit svět*“, což ona tak nechce, a přesunula svou pozornost a zájem k psychoanalytickému směru.⁹⁹ S dětmi pracuje dodnes, ovšem podobně jako s dospělými, tedy psychoanalytickou cestou. Ve své ordinaci dnes přijímá jak dospělou, tak i dětskou klientelu.

4.4 Motivace a důvody vedoucí k příklonu a zakotvení v psychoanalytické psychoterapii

Většina narátorů se vyjadřuje v tom smyslu, že se v ČSPAP, tedy v instituci sdružující psychoanalytické psychoterapeuty, cítí mezi ostatními kolegy dobře především lidsky. Tak to popisuje i OT, pro kterou stěžejní roli při rozhodování se pro psychoanalytickou psychoterapii, potažmo ČSPAP, byli lidé, za kterými podle svých slov šla.¹⁰⁰ Jedná se například o Slavoj Titla, Jaromíra Teichmanana či Lucii Luckou, z již zmíněných kurzů psychoanalytické párové a rodinné psychoterapie (IPPART), kolem kterých se pohybovali

---

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Rozhovor s OT dne 19.7. 2022 vedla Jarmila Horčáková.

lidé z podobného zájmové okruhu.¹⁰¹ OT začala nejprve poznávat a seznamovat se s psychoanalytickou psychoterapií a až posléze s psychoanalýzou a ČPS. Vzpomíná, že když sama s psychoterapií začínala, což bylo v devadesátých letech, pracovali podle ní psychoanalytici: „...klasickým, frustrujícím, pudovým modelem, původně freudovským, i když částečně transformovaným, a to mně nikdy moc nesešlo...“ a porovnává tento způsob s modelem, který se učí na psychoanalyticko-psychotherapeutické půdě, kde se vychází primárně z objektně-vztahových a interpersonálních analytických teorií, které jsou narátorce podle jejích slov výrazně bližší.¹⁰²

OT nakonec upozorňuje na jistou zajímavost, která se objeví i u jiných narátorů, že totiž psychoanalýze se říká tzv. velká psychoanalýza a psychoanalytické psychoterapii tzv. malá analýza. Sama neví přesně, odkud tento výraz vzešel a má za to, že právě odtud mohou mít lidé pocit, co je právě ta „pravá“ psychoanalýza. Sama to však vnímá dokonce opačně: „Každému prostě sedí jiný přístup, je na každém psychologovi, jaký si zvolí.“ Narátorce osobně přijde zajímavější, dokonce až složitější a větší „fajnšmekrovštinou“, jak sama říká, systém práce psychoanalytické psychoterapie, u kterého má pocit, že je na něj třeba mít větší dovednosti. „Ale psychoanalytik,“ uzavírá střízlivě, „by vám to asi zase řekl obráceně.“¹⁰³

Praktický způsob uvažování při příklonu k tomu kterému směru volila AB, která vysvětluje, že pokud by šla do velké psychoanalytické společnosti, nezvládla by penzum povinných hodin supervize, které musí budoucí psychoanalytik v rámci svého výcviku absolvovat a které by s rolí matky tří dětí jen těžko skloubila.¹⁰⁴ Pro uvedení do kontextu, nezbytné penzum povinností, které musí člen instituce pro výkon své profese splnit, je co do obsahu pro obě instituce, tedy ČSPAP a ČPS obdobný, ovšem v případě psychoanalýzy (ČPS) rozsahem výraznějším. Rozsáhlejší výcvik znamená pak více času a tedy více finančních prostředků. Pro představu kandidát individuální sekce instituce ČSPAP se musí minimálně dvakrát týdně po dobu alespoň čtyř let účastnit osobní tréninkové psychoanalytické psychoterapie, což odpovídá nejméně 350 hodinám sebe-

---

¹⁰¹Tamtéž.

¹⁰²Tamtéž.

¹⁰³Tamtéž.

¹⁰⁴Rozhovor s AB dne 13.4.2023 vedla Jarmila Horčáková.

zkušenosti, tedy vlastní psychoanalýzy.¹⁰⁵ V případě ČPS pak probíhá osobní analýza minimálně 600 hodin ve frekvenci čtyřikrát týdně.¹⁰⁶ Odtud také pojmenování malá, velká analýza, která souvisí s časovými nároky na profesní přípravu i s intenzitou docházení do terapie.

Zatímco všechny narátorky se shodují v tom, že volba psychoanalytické psychoterapie byla pro ně vhodnější, praktičtější, lidsky přijatelnější i odborně atraktivnější a nezaznamenala jsem u nich nějaké dilema nebo nejistotu ohledně rozhodování se o směru, kterému se chtějí více věnovat, FO naproti tomu hovoří o tom, že koketuje s myšlenkou „posunutí se dál“¹⁰⁷ do ČPS jako o určitém svém snu. Z tohoto vyjádření lze vyvodit, že narátor vnímá psychoanalýzu jako jakousi vyšší metu či cíl a v podstatě tak potvrzuje již naznačené rozdělení na velkou a malou analýzu, protože právě počet hodin, které spolu klient a psychoterapeut stráví, staví do přímé úměrnosti s výsledkem a účinností terapie. Takto jednoznačně to například OT nevidí a dokonce navrhuje, že to vnímá opačně, neboli pro ni významnější a složitější je tzv. malá analýza. Zde je však potřeba vyjasnit, že OT rozdíl mezi psychoanalýzou a psychoanalytickou psychoterapií reflektuje více z pohledu terapeuta. Tedy ne že by více času neznamenal větší efektivitu, ale spíše pro roli terapeuta to znamená větší výzvu ve smyslu najít v kratším časovém intervalu klíčové momenty terapie.

Dovolím si zde zmínit aspekty, které by mohly mít vliv na skutečnost, že je narátor FO více než ostatní narátorky přitahován do oboru psychoanalýzy. V první řadě by mohl hrát roli věk narátorů. MM je zhruba o deset let mladší než ostatní kolegyně, má ještě nedokončený výcvik a v celkovém součtu tak méně let zkušeností s individuální prací s klienty. Jeho uvažování o oboru je proto možná více ve fázi určitého objevování, ukotvování a o věcech přemýšlí ještě jinak.

Druhá rovina by mohla být více praktická a částečně byla již zmíněna narátorkou AB. Výcvik, který je nezbytný pro vykonávání praxe psychoanalytika, je časově náročnější než výcvik pro psychoanalytickou psychoterapii. A právě příprava na budoucí povolání, která musí být ještě po ukončeném studiu na vysoké škole absolvována, se časově překrývá

---

¹⁰⁵<https://cspap.cz/vycvik/>

¹⁰⁶<https://www.psychanalyza.cz/nabidka-vycviku/>

¹⁰⁷ Rozhovor s FO dne 24.7.2023 vedla Jarmila Horčáková.

s obdobím života, kdy lidé obvykle zakládají rodiny. Toto téma také akcentoval FO, který hovořil o střetnutí dvou rolí, tedy psychologa a otce rodiny malých dětí. Z hlediska času i financí je velkou výzvou tyto dvě zásadní oblasti lidského života sladit. Pro ženy psychoterapeutky může mít proto volba profese i praktický rozměr a volí variantu výcviku, který lze s rodinným životem lépe skloubit.

Na své vlastní terapie docházeli narátoři víckrát nežli dvakrát týdně, sami tak absolvovali intenzivnější variantu, než jak to dnes naopak většinou poskytují svým klientům. To také s ohledem na skutečnost, že intenzita dvakrát týdně pro ně byla v rámci tréninkové psychoanalytické psychoterapie nezbytná. Dnes se shodují na tom, že jim osobně tato intenzita byla užitečná. Nicméně existuje i shoda, že momentálně a za stávajících společenských podmínek, v době, pro kterou je hlavní prioritou efektivní nakládání s časem a s přihlédnutím k ceně, není o intenzivnější terapii zájem, a proto se psychologové přirozeně přizpůsobují společenské poptávce.

Dotkneme se nyní podrobněji, jak narátoři vnímají rozdíly mezi oběma směry terapie, abychom lépe pochopili, co ovlivnilo jejich příklon k tomu kterému směru. OT vysvětluje, že cesta, která ji k psychoanalytické psychoterapii přivedla, je vlastně jakousi přirozenou reakcí psychologa na poptávku po typu terapie. Upozorňuje, že dnes se v první řadě vychází vstříc klientovi, aby se cítil bezpečně, a to ať už jde o zmiňovanou frekvenci setkávání či polohu, jakou si při terapii volí. Sama za sebe dokonce nevnímá rozdíly mezi oběma směry jako nijak markantní, protože v obou případech se vychází ze stejné teoretické základny, podle ní se jedná o téměř stejný systém práce v psychoanalýze i psychoterapeutické psychoterapii.¹⁰⁸

Podobně pragmaticky přistupuje k rozdílu mezi psychoanalýzou a psychoanalytickou psychoterapií a s tím související volbou směru ED, která vysvětluje, že společenským trendem je efektivita a rychlost: „*Pravda je, že analytici, kteří chtějí pokládat pacienta na gauč čtyřikrát týdně, mají omezenou klientelu. My pracujeme dvakrát i jednou týdně.*“¹⁰⁹ Objasňuje dále, že psychoanalytická psychoterapie zahrnuje více indikací, například hraniční poruchy. Psychoanalýza je zase více vhodná pro oblasti neurotických narcistických poruch osobnosti. Toto potvrzuje i Vladimír Vavrda ve své knize Otázky

---

¹⁰⁸ Rozhovor s OT dne 9.8.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁰⁹ Rozhovor s ED dne 24.3. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

soudobé psychoanalýzy, totiž že „strohá“ psychoanalytická technika klasického stříhu je obtížně použitelná zejména u lidí s hlubšími poruchami a práce s nimi naopak vyžaduje jisté modifikace, které z ní pak činí spíše psychoterapii než psychoanalýzu.¹¹⁰ ED pokračuje, že i světový trend dává podle ní více za pravdu psychoanalytické psychoterapii, protože jí jde především o to najít cestu ke konkrétnímu pacientovi, provázet ho a porozumět tomu, co potřebuje. ED vysvětluje, že v ČSPAP mají pacienti dvakrát týdně a doplňuje, že jsou i pacienti, kteří více jak jedno sezení týdně nesnesou. Na druhou stranu existují v rámci jedné terapie období, kdy dochází naopak k intenzivnější fázi, a pacient může docházet až třikrát týdně,¹¹¹ doplňuje narátorka.

PE sice připouští, že intenzivnější setkávání v terapii je obecně funkčnější a dokládá to zkušeností z vlastní psychoanalýzy. Na druhou stranu sama za sebe jako psycholog chce především zohledňovat možnosti klientů, kteří mají své důvody, proč volí slabší intenzitu setkávání, kde je jistě nezanedbatelným faktorem i finanční náročnost celé terapie. Proto se svým klientům snaží přizpůsobit. Zajímavě pak PE komentuje vztah těchto dvou směrů, a to spíše integrující myšlenkou, totiž že psychoanalytické myšlení lze uplatnit i v rámci konzultace.¹¹² Mění tak úhel pohledu na terapii v tom smyslu, jak jejím prostřednictvím lze pomoci co největšímu počtu lidí. A v této souvislosti zmiňuje britského psychoanalytika a pediatra Donalda Woodse Winnicotta (1896-1971),¹¹³ který podle jejích slov hovořil o tom, že pokud chce psychoterapeut dělat tu pravou analýzu, kdy mu pacient chodí tři až pětkrát týdně, může jich za život udělat asi sedmdesát. Ovšem z tohoto pohledu pak nepomůže tolika lidem. Proto sám Winnicott poskytoval konzultace, v kterých uplatňoval psychoanalytické myšlení a poznání, protože konzultace nemusí trvat tak dlouho a přesto podle PE dokážou nastartovat určitý proces, který je pozitivní: *„Ale každý si to musí udělat podle sebe...Záleží na tom, jaký jsem člověk, čeho jsem schopná...Je to pomáhající profese, děláte něco pro lidi, chcete za to nějakou odměnu, ale myslím, že ta finanční není to hlavní, proč to děláte...Mě zajímá*

---

¹¹⁰VAVRDA, Vladimír. *Otázky soudobé psychoanalýzy: tradice a současnost*. Praha: Portál, 2019. Spektrum (Portál), s.23.

¹¹¹ Rozhovor s ED dne 24.3. 2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹¹² Rozhovor s PE dne 23.6.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹¹³ Donald Woods Winnicott (1896-1971) významný britský psychoanalytik a pediatr, autor teorie přechodových objektů a dalších významných teorií raného vývoje s důsledky pro rozvoj osobnosti, psychoanalýzu a psychoterapii obecně (držení, zrcadlení, rozvoj teorie objektních vztahů, pravé a falešné self.) Byl členem britské nezávislé skupiny a Britské psychoanalytické společnosti. In WINNICOTT, D. W. *Hraní a realita*. Přeložil Pavla LE ROCH. Praha: Portál, 2018.

*člověk...příběhy lidí. A kvůli tomu to děláte víc než kvůli penězům, protože byste si možná mohli vydělat lehčím způsobem.*¹¹⁴

Pokud jde o srovnání metod obou směrů, vysvětluje narátorka AB, že u psychoanalytické psychoterapie léčíte úspěšně symptom, například potíže se spaním, a k tomu můžou postačovat dvě hodiny terapie týdně. U psychoanalýzy naopak nepotřebujete mít symptom, ale pokud se člověk chce vyloženě posunout, něco se o sobě dovědět, má zájem o jakousi transformaci osobnosti, v takovém případě funguje lépe psychoanalýza. Tento rozdíl ilustruje vtipným příměrem, který se týká jí osobně. Před absolvováním vlastní psychoanalýzy totiž nemohla jíst česnek a po ní už ano. Neboli česnek znamená intenzivní chuť pro žaludek a po absolvování psychoanalýzy již nebyla celkově v takové tenzi a i její žaludek dokázal tak přijímat intenzivnější chutě a mohla jíst nově i jídla, která si předtím nemohla dovolit.¹¹⁵ V otázce zájmu klientů o psychoanalýzu se shoduje s ostatními narátory v tom smyslu, že o ní není takový zájem především z důvodů finanční náročnosti.

Zatímco většina narátorů, tedy konkrétně všechny narátorky ženy se spíše shodly na tom, že hranice mezi oběma směry terapie jsou více propustné, FO vnímá tento rozdíl příkřeji. Vysvětluje, že právě intenzita setkávání, která je u psychoanalýzy častější, má zásadní vliv na to, jak je terapie účinná, což sám dokládá vlastní zkušeností z psychoanalýzy, na kterou docházel čtyřikrát týdně: „*Kdybych nechodil čtyřikrát, nedostal bych se nikdy tam, kde jsem.*“¹¹⁶ Tato intenzita s sebou ovšem nese své nároky nejen na klienta ale i psychologa, pokud jde o jeho čas i kompetence, a proto téma, zda se v budoucnu posune více do oblasti psychoanalýzy, prozatím nechává otevřené.¹¹⁷

Oba psychoanalytické směry mají, jak jsem již uvedla, své zastřešující instituce. Vztah mezi nimi procházel dynamickým vývojem, nebyl vždy ideální a měl jistě také svůj vliv na to, jak narátoři uvažovali a podle čeho se přikláněli k tomu či onomu směru psychoterapie. Jistou řevnivost mezi oběma institucemi potvrzuje OT a vysvětluje, že toto se opravdu děje a i v jiných zemích, nejen v České republice, ale nejde podle ní o nějaké napětí mezi institucemi či směry, ale spíše o napětí mezi lidmi: „*Prostě mezi lidmi*

---

¹¹⁴ Rozhovor s PE dne 23.6.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹¹⁵ Rozhovor s AB dne 13.4.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž.

*se to čas od času semele jako všude. Každý si myslí, že ta jeho terapie je ta správná, někteří lidé se stanou křehčími a začnou usilovat o to, aby ta jejich společnost byla uznána za tu správnou. A obhajují se způsobem, který vede k boji, který má mít jednoho vítěze. A pak se to uklidní, když si většina uvědomí, že nakonec může existovat i situace win-win.*¹¹⁸

ED pak připomíná historii obou institucí, které vznikly po roce 1990 a řada jejich zakládajících členů působila do té doby v podzemí, takže psychoanalýza přežila v ilegalitě. ČPS se etablovala na základě šesti akreditovaných psychoanalytiků, mezi kterými mimo jiné byli již zmíněný Václav Mikota, dále například Jiří Kocourek, Věra Fischelová a Michael Šebek, který společně s Lydií Tischlerovou zakladatelkou výcviku v psychoterapii dětí a adolescentů, založili ČSPAP v roce 1993. Rozdělení, vysvětluje dále narátorka, bylo patrně provázeno rivalitou mezi staršími kolegy, jejich sporům ale mladší kolegové příliš nerozuměli. Tato rivalita měla podle narátorky destruktivní charakter. Společnosti fungovaly odděleně, každá šla svou cestou a časem se ukázalo, vysvětluje ED, že větší potenciál k rozvoji měla ČSPAP. Rozvojem má na mysli to, že se rozrostla na čtyři sekce a má mnohem více zájemců. Hraje zde podle ní jistě roli i to, že výcvik je o něco méně náročný ale současně i skutečnost, že jsou zde vzájemné kooperativní vztahy a dobrá komunikace bez pronikání osobních narcismů dovnitř instituce, jak se tomu, podle narátorky, dělo právě v ČPS. V souvislosti s nástupem mladší generace, do které narátorka patří, se situace začala zlepšovat mimo jiné prostřednictvím časopisu *Revue pro Psychoanalytickou psychoterapii*, na kterém se podílejí kolegové z obou společností. Sama ED akcentuje svou roli v tomto integračním procesu, protože to byla ona, kdo před osmi lety navrhl úpravu názvu časopisu na *Revue pro Psychoanalytickou psychoterapii a Psychoanalýzu*, jehož prosazení a přijetí jí podle jejích slov trvalo rok, v průběhu kterého své kolegy obcházela a přesvědčovala je o smyslu tohoto kroku.¹¹⁹

Pro PE jako dětskou psycholožku není otázka vztahu mezi ČSPAP a ČPS příliš palčivá. Jenom ČSPAP totiž na rozdíl od ČSP disponuje dětskou sekcí, kterou PE v tomto okamžiku

---

¹¹⁸ Rozhovor s AB dne 13.4.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹¹⁹ Tamtéž.

dokonce vede. Taky proto, že její specializací je péče o děti, ji v minulosti ČSPAP vůbec oslovila a narátorka se tak o existence ČSP dověděla až posléze.¹²⁰

Narátorka AB vztah mezi oběma společnostmi komentuje lakonicky: „*Dřív to bylo horší, dneska je to dobrý, protože se proměnili „šéfové“ institucí.*“ Tím potvrzuje, na co naráží i první dvě narátorky, že totiž ve starší generaci psychologů a psychiatrů existovala větší řevnivost, která se s nástupem mladší generace postupně vytrácí. Momentálně tedy podle ní dochází ke sbližování obou institucí a potvrzuje to, na čem se shodnou všichni narátoři, že se v ČSPAP cítí dobře lidsky. Za sebe navíc ještě doplňuje, že dnes si již váží vedení obou institucí.¹²¹

4.5 Vliv profese na osobní život a mezilidské vztahy

4.5.1 Syndrom vyhoření v návaznosti na účinnost psychoanalytické psychoterapie

S pomáhajícími profesemi obecně úzce souvisí téma vyhoření, tedy emocionální, fyzické a intelektuální vyčerpání způsobené neustálou mentální zátěží. Toto vyčerpání se projevuje jako chronická únava, náchylnost k nemocem, nespokojenost a pocit selhání, bezmoc a beznaděj i silící odpor ke své práci a životu všeobecně.¹²² V rámci psychotherapeutické práce je psycholog k dispozici od rána do večera svým klientům. Snaží se jim naslouchat, vcítit se do nich, pochopit je, citlivě na ně reagovat, nabízí jim interpretace a spolu s nimi svým způsobem znovu prožívá dramatické příběhy jejich života. Proto byla z mé strany nasnadě otázka, jak se s náročností terapeutického vztahu narátoři vypořádají a jak čelí eventuálnímu syndromu vyhoření. O to zajímavější byly však odpovědi, které ne vždy potvrzovaly můj předpoklad, že vyhoření je v této profesi jaksi „stále na spadnutí“. Bylo mi vysvětleno, že pokud by tomu tak bylo a terapeut by byl na pokraji „zhroucení“, už by to svým způsobem znamenalo, že vedení terapeutického vztahu neprobíhá dobře. K vyhoření by totiž podle slov některých narátorů při dobře prováděném terapeutickém procesu vůbec docházet nemělo.

---

¹²⁰ Rozhovor s PE dne 23.6.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹²¹ Rozhovor s AB dne 13.4.2023 vedla Jarmila Horčáková

¹²²MAROON, Istifan. *Syndrom vyhoření u sociálních pracovníků: teorie, praxe, kazuistiky*. Praha: Portál, 2012, s.16.

Když jsem například svou otázku pokládala ED se slovy, že to musí být „hrozný proces“, který psycholog se svým klientem absolvuje, když s ním znovuprožívá složitosti jeho života, jeho starosti, strach, obavy a úzkosti, snažila se mi ED tento můj dojem spíše vyvrátit: „*To mne hned brnklo o uši, on to není vůbec hrozný proces*“ a doplňuje s překvapivou lehkostí, že jde o radostnou práci. Kromě začátku, kdy pacient může být úzkostný, depresivní, sebevražedný, je celý terapeutický proces podle ní dobrodružstvím, v rámci kterého klient odhaluje zdroje trápení, což umožňuje báječné objevy, při kterých se posléze ukotvují nové způsoby myšlení a cítění. Podle narátorky tak jde pro oba dva o hezké zážitky, které v závěru končí rozloučením. V této poslední fázi terapie, která trvá tři až šest měsíců, začíná klient s psychoterapeutem pomalu hovořit o ukončení terapie, které pak společně plánují. K tomu vedou podle narátorky signifikantní znaky jako třeba, že klient má dojem, že terapii již nemá tolik zapotřebí a že už všechno od terapeuta ví. ED vztah s klientem připodobňuje dokonce ke vztahu s dítětem, které když vyroste a učiní největší pokroky ve svém vývoji, odchází do světa.¹²³

Takto mi tedy v kontrastu k mé představě o složitosti terapie z pohledu psychoterapeuta a jejími negativní dopady na jeho osobní prožívání popisuje ED zcela jiný proces. Přesto se zajímám o konkrétní strategie, jakými se psychologové vyrovnávají s psychickou zátěží, například když čelí tomu, že se nedaří pomoci pacientovi tak, jak by si představovali. ED vysvětluje, že v tomto smyslu by naopak bylo vlastně chybou přebírat odpovědnost za pacienta. Pacienti podle ní někdy opravdu vyzývají terapeuty k tomu, aby jim poradili, co dělat, a ED jim prý odpovídá: „*Neporadím!*“ Vysvětluje, že je tu od toho, aby pomohla pacientovi přijít si na to sám, a označuje svou roli spíše za roli průvodcovskou. „*Chceme být dobrými průvodci na základě výcviku, praxe, vzdělání, intervizí, supervizí, na základě toho všeho se snažíme dělat to nejlépe, jak umíme.*“¹²⁴

Podobně vysvětluje i OT, že proti sobě v terapiích mají svobodné lidi a „*my nevíme, co je pro ně nejlepší.*“ Role psychoterapeuta tedy není rolí spasitele a zachránce nýbrž zprostředkovatele porozumění toho, co se v terapeutickém vztahu děje.¹²⁵ Tento průvodcovský postoj potvrzuje i FO, který popisuje terapii jako vytváření prostředí,

---

¹²³ Rozhovor s OT dne 24.3.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Rozhovor s OT dne 9.8.2022 vedla Jarmila Horčáková.

v kterém klient může růst sám. FO dokonce používá výrazy jako, že jde o to „*padat s klientem do jámy a svítit mu baterkou*“ ve smyslu především být tam s ním. Tedy nejde o to dělat s ním něco konkrétního, ale spíše být s ním, směřovat jej.¹²⁶

Jan Poněšický v Úvodu do moderní psychoanalýzy hovoří v kapitole o Účinných terapeutických faktorech v psychoanalytické psychoterapii o tom, že v terapii se nejedná tolik o odhalení toho, co se konkrétně tam a tehdy událo, nýbrž o pravdu a vědění o sobě samém, o tom, co pacient potlačuje do svého nevědomí.¹²⁷ Vladimír Vavrda se tomu, co je v psychoanalytické psychoterapii to účinné a co funguje, věnuje v kapitole Smysluplná terapie, kde hovoří o tom, že smysluplná terapie není ta, která má naději na úspěch a kterou má smysl podstoupit, jako spíše ta, která je pro klienta srozumitelná.¹²⁸ Nejde o to, že terapeut je odborník, který ví naprosto přesně, co a kdy má dělat, ale spíše o nastavení určitého prostředí, které je srozumitelné a předvídaté.

Právě proto ovšem, že nemůžeme v terapii hovořit o nějakých konkrétních radách či návodech, které by klienti mohli obdržet, na jejich základě pak jednat a posléze vyhodnotit, zda jim tyto pomohly či nikoliv, je o to těžší specifikovat, co přesně je tedy tou pomocí nebo dokonce tím okamžikem, který pomohl klientovi a dovedl jej k tomu, aby se cítil lépe. Narátoři vysvětlují, že odpovědí na to, je-li léčba úspěšná, je jen klient sám. On je měřítkem, které rozhoduje, jestli mu terapie pomohla či nikoli, a pozná to nejlépe podle toho, jak se cítí. Zjišťovat, existuje-li nějaký zlomový moment či bod obratu v terapii není proto ani relevantní. Narátor FO potvrzuje, že dokonce může existovat rozdíl v názoru mezi terapeutem a jeho klientem na to, co klientovi vlastně pomohlo. Psycholog může mít pocit jistého zlomu a zlepšení k nápravě na jiném místě v procesu terapie, než jak by to popsal klient sám.¹²⁹

Zábavně popisuje tuto situace PE, která vzpomíná, jak jí klient kdysi řekl, že si myslí, že mu nejvíce ze všeho při absolvování terapie u ní pomohly Bachovy kapky. Narátorka vysvětluje, že když lidé berou antidepresiva a přitom chodí několik let na terapii, léku často věří více, protože je to pro ně jistota, kterou si nechtějí nechat vzít, a má pro ně i

---

¹²⁶ Rozhovor s FO dne 24.7.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹²⁷ PONĚŠICKÝ, Jan. *Úvod do moderní psychoanalýzy*. V Praze: Triton, 2003, s. 118.

¹²⁸ VAVRDA, Vladimír. *Otázky soudobé psychoanalýzy: tradice a současnost*. Spektrum (Portál). Praha: Portál, 2019, s.154.

¹²⁹ Rozhovor s FO dne 24.7.2023 vedla Jarmila Horčáková.

psychologický význam.¹³⁰ PE se pak tématu vyhoření dotýká podrobněji a vysvětluje, že aby se člověk během několika málo let nevyčerpal, naučí se časem držet si jisté hranice a odstup a nebrat si všechno na svá bedra. Také v tomto smyslu vysvětluje, že není dobré slibovat nemožné a záchranu všech: „*Tuhle kapku udělat a víc asi toho neudělám...*“¹³¹ čímž znovu potvrzuje, že tu zásadní roli v terapii hraje klient sám. On vstupuje do terapie, rozhoduje o její délce i o konci a jemu se musí časem podařit pro sebe definovat, co lze od terapie čekat a co lze očekávat od role psychoterapeuta.

Ukazuje se tedy, že pokud u narátorů zjišťuji strategie, kterými se vyrovnávají s únavou ze své profese, současně se jich vlastně ptám na to, do jaké míry je pro ně vztah s jejich klientem psychicky náročný. Tuto náročnost ve formě běžné únavy každý z nich jistě přiznává, ale pokud by jim hrozilo přímo vyhoření, považovali by to zřejmě svým způsobem i za neúspěch jejich vlastní psychoanalytické kompetence. Strategie, které narátoři výše popsali, by se daly interpretovat jako snahy o udržování si odstupů od svých klientů. Nebo by se tento jejich přístup dal popsat jako autentický projev psychologa, který chce zůstat ve vztahu se svým klientem více člověkem než rádcem či dokonce snad jakýmsi držitelem tajemství života. A to proto, že věří, že tak bude svému klientovi nejvíce prospěšný. A klient sám pak časem jen docení nově nabytou svobodu, kterou mu psycholog svým přístupem umožnil, a naučí se ji používat. I v tomto přístupu je ovšem stále ukryta složitá otázka, do jaké míry lze takovou lidskou autenticitu v profesionálním vztahu s klientem vůbec zachovat.

4.5.2 Institut supervize a intervize v psychoterapii

Žádný z narátorů ovšem nezpochybňuje náročnost své profese, a proto mne zajímají strategie, jakými se s ní vyrovnávají. ED navrhuje, že je třeba si hlídat počet odpracovaných hodin, které člověk dokáže zvládnout tak, aby se cítil komfortně. Toto rozložení času mezi pracovním a osobním životem je podle ní ryze individuální, někdo zvládá pracovat až dvanáct hodin denně, většina však pět až šest.¹³² Dále ED hovoří o tom, že je třeba naučit se nenosit si pracovní starosti tzv. domů, což se jí osobně prý vždy

---

¹³⁰ Rozhovor s PE dne 23.6.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Rozhovor s ED dne 24.3.2023 vedla Jarmila Horčáková.

celkem dobře dařilo a uznává, že někteří její kolegové měli tendenci bavit se o práci i během pracovních přestávek či pauz a volného času, čemuž ona se vždy spíše bránila. Nakonec připomíná souvislost „copingových“ strategií s pracovními zkušenostmi, které terapeutům v průběhu jejich praxí přibývají, a vysvětluje, že se i s ostatními svými kolegy shoduje na tom, že práce je pro ně s přibývajícím zkušenostmi spíše čím dál lehčí.¹³³

Přesto jako u jiných pomáhajících profesí i pro psychoanalytiku či psychoanalytické psychoterapeuty existuje institut supervizí a intervizí, které obecně pomáhají psychologům zvládat těžší chvíle při práci. Intervize je způsob sdílení případů a zkušeností s ostatními kolegy. Supervizor pak předává vědomosti a schopnosti a jde o proces, jehož hlavním úkolem je podporovat profesní vědomosti a vývoj supervidovaného a pomáhat mu vytvářet si stabilní a nezávislé já.¹³⁴ OT potvrzuje, že pro psychology existuje vždy možnost intervize nebo využití tréninkového analytika a současně doplňuje, že také vždy existuje možnost vrátit se do vlastní psychoanalýzy a pracovat s tím, co ze vztahu s klientem v terapeutovi oživilo ten který problém. Zjistit, co ještě nemá zpracované a dále na tom případně zapracovat. Pokud nevyřeší nejprve svůj problém, zabraňuje mu efektivně pomáhat nadále svým klientům,¹³⁵ doplňuje OT.

Velkou váhu přičítá setkávání s kolegy v rámci intervizí narátorka PE, která vysvětluje, jak je důležité za prvé sdílet pracovní zkušenosti a názory s ostatními kolegy a současně se vzájemně inspirovat různými pohledy na věc. Navíc zde narátorka připomíná osobní rovinu, která je součástí terapeutické profese, kdy u každého z nich dochází přirozeně k emocionální angažovanosti. Právě intervize umožňují, aby kolegové, kteří mají větší nadhled nad případy, protože nejsou jejich vlastní, pomohli s uvědoměním si toho, co je v tom kterém případě ještě problém klienta, a co už se více týká osoby psychologa.¹³⁶ S PE jsme se tomuto tématu věnovaly více do hloubky, protože připouští, že momentálně jde i o její aktuální téma a otevřeněji hovoří o osobní únavě z profese. Připomíná, že terapeut si musí uvědomit svoje hranice a myslet na sebe, což se domnívá, že právě pracovníci pomáhajících profesí z podstaty své profese občas zanedbávají.

---

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ MAROON, Istifan. *Syndrom vyhoření u sociálních pracovníků: teorie, praxe, kazuistika*. Praha: Portál, 2012, s.112.

¹³⁵ Rozhovor s OT dne 9.8.2022 vedla Jarmila Horčáková.

¹³⁶ Rozhovor s PE dne 23.6.2023 vedla Jarmila Horčáková.

Citlivost, kterou výrazně disponují směrem k druhým lidem, mají tendenci u sebe přehlížet: „*Je čas myslet víc na sebe, z té práce cítím únavu už mnoho let. Pracuji pro lidi, potřebuji načerpat nějaké zdroje, to je strašně důležité udržovat si svoje vlastní zdroje radosti a potěšení, myslet na své potřeby.*“¹³⁷

O tom, jak se narátorům daří skloubit pracovní a rodinný život, budu pojednávat v samostatné kapitole. Nyní však ještě pro úplnost doplním, že i narátoři pěstují běžné záliby a koníčky, kterými se snaží si od své práce odpočinout. AB se věnuje výtvarné činnosti a občas jezdí na kole, FO navštěvuje saunu, OT maluje, ED nejraději chodí ven, ať už na kolo či pěší výlet, a současně také zmiňuje, že má „ty své holky“, čímž má na mysli své dcery. Naznačuje tak, že i rodina samotná může svým způsobem představovat kompenzační aktivitu. Z těchto a jiných opakujících se zmínek o rodině je nasnadě, že není možné se věnovat jakékoliv profesi a nezmínit její dopady a vliv na rodinný život.

4.5.3 Propojení pracovního a rodinného života

V mém výzkumu převažují ženy. Nejen však proto vyvstává zásadní otázka, totiž jak se narátorům daří či dařilo balancovat pracovní život s tím rodinným. U žen se pak nelze nevyhnout otázce na rodičovskou dovolenou. Téma rodičovské dovolené a možností skloubení práce s péčí o rodinu je pro každou ženu i muže aktuálním tématem dnes a bylo tomu tak jistě i v devadesátých až nultých letech, kdy se ženy narátorky stávaly matkami. Proto mne překvapilo, když na rodičovskou dovolenou nevzpomínaly nijak problematicky, nýbrž s jistou suverenitou a samozřejmostí se shodly na tom, že doma s dětmi byly a že to tak chtěly. Na druhou stranu ovšem je pravda, že typ jejich profese jim umožnil návrat do práce postupný, kdy si zpočátku braly jen tolik klientů, aby bylo možno práci s rodinnými aktivitami skloubit. Tak to popisuje například ED, která konstatuje, že v tomto směru bylo její povolání velkou výhodou, protože už mezi druhým a třetím rokem dětí mohla začít trochu pracovat, a tak to činila po celou povinnou školní docházku svých dcer, kdy pracovala vždy jen, když děti byly ve škole.¹³⁸

OT vysvětluje, že v tomto smyslu jí byl její muž oporou, a srovnává svou situaci se situací řady svých klientek dnes, kterým podle jejích slov „*dělají jejich protějšky problémy s tím*“,

---

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Rozhovor s ED dne 24.3.2023 vedla Jarmila Horčáková.

aby mohly zůstat s dětmi doma.¹³⁹ Dále vzpomíná, že si tehdy nijak zvlášť ani nepotřebovala rozmýšlet, jestli s dětmi doma zůstat či nikoliv a vysvětluje, že to má člověk nějak v sobě: „*Bud' chce být s dětmi, a nebo chce všechno jiného a děti jsou pak něco, co musí stihnout přitom.*“¹⁴⁰ Doplnuje ovšem, že časem jí práce hodně chyběla a alespoň vzdáleně se s nažila být s ní v kontaktu. Četla psychoanalytickou literaturu, odebírala profesní časopis, občas se účastnila konference, i když spíše výjimečně. Doma s dětmi byla osm let, ovšem současně zmiňuje důležitou skutečnost, a ta souvisí s jejím koníčkem, kterým je malování. Díky němu si totiž otevřela prodejní galerii, podle svých slov také proto, aby mohla být v kontaktu se světem dospělých.¹⁴¹

AB svým charakteristicky humorem popisuje: „*Poznala jsem manžela, uzavřela grant, skončila na RIAPSu (krizové centru sociálních služeb), a pak už jsem byla pořád těhotná,*“ komentuje příznačně svou rodinnou situaci AB, která měla tři děti krátce po sobě a až když byly starší, začala budovat soukromou praxi.¹⁴²

Tři děti má i narátorka PE, která vzpomínky na rodičovskou dovolenou přibližuje takto: „*Byla jsem vždycky tři roky na mateřské a jsem ráda, že jsem byla na mateřské, myslím, že moje děti z toho těžily, je to dobrý základ. Škoda, že se to nějak tolik neoceňuje.*“¹⁴³ Současně narátorka připouští, že člověka to musí bavit, a že jsou maminky, které spěchají do práce, protože to tak prostě chtějí. „*V mém případě by mi to přišlo absurdní, abych se šla starat o jiné děti a lidi, a nechala svoje děti cizím lidem, kromě toho mě to s nimi opravdu bavilo, když byli malí. Taky jsem se proto ještě dovzdělávala, abych nebyla jenom s dětmi, ale první dva, tři roky života těch dětí jsou zvlášť důležité a když to studujete, víte, co všechno se tam odehrává. A jak je ta maminka důležitá a budujete základ na celý život a my máme do dneška to privilegium, že můžeme být na mateřské tři roky, a považuje se to skoro za nesmysl a vidím to na té mladé generaci, jak ty holky už nechtějí být takhle a chtějí to střídat a utíkat a strkat ty děti někam, když je tu ještě babička....*“¹⁴⁴ Do popisu své osobní situace se zde výrazněji promítá role psycholožky v názoru na věc a v určitém apelu na způsob chování, který narátorka považuje za

---

¹³⁹ Rozhovor s OT dne 19.7.2022 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Rozhovor s AB dne 13.4.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁴³ Rozhovor s PE dne 23.6.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁴⁴ Tamtéž.

správný. Její apel je o to více pochopitelný, protože její profilací je právě dětská psychologie. PE pak také doplňuje i odvrácenou stranu psychologa jako rodiče v tom smyslu, že míra pozornosti, péče a empatie, kterou psychologové svým klientům věnují, existuje vždy do nějaké míry na úkor jejich blízkých.¹⁴⁵

Narátor FO má ještě malé děti, a tak je balanc mezi prací a rodinou momentálně jeho aktuální téma. Má ještě neukončený psychoanalyticko-psychoterapeutický výcvik, proto otevřeně přiznává, že mu propojení profese s rodinou poněkud pokulhává.¹⁴⁶ Svěřuje se, že zrovna tyto prázdniny si ve snaze získat více času pro rodinu naordinoval určitý počet hodin, které nechce překračovat. Konstatuje však posléze, že o něco takového se pokusil již dvakrát, a vydrželo mu to maximálně tři měsíce. Díky tomu, že jeho role v rodině je přece jen od žen poněkud odlišná, věří, že jeho otcovská role bude ještě naplněna a svou perspektivu vidí, až budou děti trochu starší: *„Já se tak nějak uklidňuju, že moje žena oddřela ty první roky, první puberty a já nějak mám pocit, že budu ten, který bude fungovat, když budou děti větší, aspoň takhle si to maluju...“*¹⁴⁷

4.5.4 Propisování role psychoanalytického psychoterapeuta do osobního života

Propojení pracovního a rodinného života je pro každého pracujícího člověka jistou výzvou a nejde zdaleka jen o časové skloubení požadavků a potřeb obou sfér. Každé povolání se nějakým způsobem promítá jak do vlastní rodičovské role, tak i do komunikace s přáteli a známými. Zaměřila jsem se na jeden konkrétní prvek, kterým se povolání psychoanalytika může propisovat do osobního života, a tím je kruciólní nástroj psychoanalýzy samotné, tedy tzv. psychoanalytická interpretace. Vladimír Vavrda o ní v Otázkách soudobé psychoanalýzy hovoří jako o vlajkové lodi psychoanalýzy a psychoanalytické psychoterapie. Často je považována za výlučný prostředek k dosažení psychické změny. Současně ovšem je její povaha poněkud kontroverzního charakteru, protože může být považována i za něco intruzivního až nepřátelského, jelikož často zaměřuje pozornost klienta na psychické obsahy, které vnímá jako nepříjemné, bolestné,

---

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Rozhovor s FO dne 24.7.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁴⁷ Tamtéž.

někdy dokonce prožívané jako snižující jeho důstojnost.¹⁴⁸ V počátečním období vývoje psychoanalýzy znamenala interpretace překlad z jazyka nevědomí do jazyka vědomí. Postupem času bylo toto pojetí rozšířeno. Velký impulz vývoji tohoto nástroje dal Freudův objev terapeutické hodnoty a využitelnosti přenosu¹⁴⁹, a tak se významným nástrojem léčby staly tzv. přenosové interpretace. Tato přenosová interpretace pak spojuje minulost (zejména ranou zkušenost) se současností (např. s problémy v partnerském vztahu) prostřednictvím přenosu. Přenosová interpretace tak zaměřuje pozornost člověka na povahu jeho vztahu s terapeutem.¹⁵⁰ Tento způsob komunikace terapeuta s klienty je založen na empatii, schopnosti naslouchat, vnímat, co se děje mezi ním a jeho klientem. Terapeut se snaží v tom, co klient sděluje, najít právě ono propojení jeho minulosti s tím, jaká trápení má dnes, a jak se tato promítají do stávajícího vztahu s terapeutem. Má tedy obecně tendenci nacházet ve sdělovaném další významy a obsahy. Tento způsob komunikace však svádí k tomu, aby jej psychoterapeut používal i v osobním životě. Zajímalo mne, zda narátoři mají tendenci vnášet své interpretace do další mezilidské komunikace se svými blízkými a známými.

OT mi potvrdila, že každá práce se do soukromého života promítá a zvláště ta jejich, protože je o emočních věcech a rodina a manželství je především o emočním klimatu. Zmiňuje, že například s dětmi v pubertě a dospívání to může být složité, dcery například rivalizují s maminkou a sama přiznává, že zažívali doma i tíživé věci, kdy jí dcery vyčítaly, aby jim dala „*pokoj s tou svojí psychoanalýzou*“. „*Plete se to v dobrém i blbém,*“¹⁵¹ doplňuje. Na druhou stranu mne zajímalo, jestli si myslí, že naopak díky své práci může své dceři více porozumět? OT shrnuje: „*Myslím, že ano, ale ona (dcera) by radši jednoduchý zákaz a ne složité psychologizující rozebírání, ale když bych to měla zvážit, tak děkuju Bohu, protože mne to v životě obohatilo a spíš mi to pomáhalo, než život komplikovalo.*“¹⁵²

---

¹⁴⁸ VAVRDA, Vladimír. *Otázky soudobé psychoanalýzy: tradice a současnost*. Spektrum (Portál). Praha: Portál, 2019, s.171,172.

¹⁴⁹ Klienti přenášejí do vztahu s psychoterapeutem určité vzorce reakcí, prožívání a chování, které byly původně prožity nebo jsou stále ještě prožívány k jiným důležitým osobám, zejména rodičům a sourozencům. Vliv zážitků z dětství je klíčový, i když ne jediný. Klíčový je proto, že v dětství se v podstatných rysech formují naše emocionálně zbarvené postoje ke světu.

¹⁵⁰ Tamtéž, s.174.

¹⁵¹ Rozhovor s OT dne 9.8.2022 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁵² Tamtéž.

Na můj konkrétní dotaz po nadužívání interpretací potvrzuje, že je pro ni interpretaci od běžného povídání s blízkými těžké oddělit, a když má pocit, že tomu, co druhý říká, rozumí, tak je jí téměř líto to nesdělřit. Obecně jako nejlepší prevenci proti nadužívání interpretací doporučuje co nejvíce transparentní přístup. Pokud tedy má pocit, že ten druhý říká něco, o čem se ona z pozice psychologa domnívá, že k tomu má, co říci, a mohla by tím i pomoci, řekne otevřeně: „*Hele, já ti na to něco řeknu, ale je to stříhnutý mým oborem...*“¹⁵³ Vysvětluje dále, že v pracovních vztazích mezi psychology existuje pravidlo, že si psychologové mezi sebou neinterpretují, nicméně s kolegy, kteří jsou současně i přáteli, označuje OT vzájemné interpretace svým způsobem za psychohygienu. Vysvětluje, že tzv. nevyžádané interpretace s mělčím porozuměním se do určité míry dějí v každé mezilidské komunikaci. Když spolu například hovoří kamarádky a jedna se druhé svěřuje, že manžel je na ni zlý a přitom se jen tak mimochodem zmíní, že si koupila zlatý šperk a teď nemají na nájem, tak jí na to její přítelkyně řekne, že se tomu pak nemá divit, a nějaké hodnocení se tak do komunikace vždy propíše.¹⁵⁴

ED hovoří o tom, že se vždy snažila „*neterapeutizovat*“ ani děti ani manžela, ale sama uznává, že ne vždy to šlo. Sama se domnívá, že lze dodržovat pravidlo neinterpretovat, ale uznává, že někdy to jde jen velmi těžko. „*Snažíme se o to co nejvíce, ale když to člověk nedodrží, tak se taky často se zlou potáže. Partner na něj houkne: Nedělej mi analýzu a podobně i děti, takže lépe je na to se vykašlat.*“ Vysvětluje svou strategii, jak komunikuje v rodině, kterou si prý již za tu doby „*vycizelovala*“, a to tak, že vždy hovoří z pozice mámy. „*Nejlepší je mluvit sama za sebe, já to cítím, já to chci tak, tohle nechci...*“ a vysvětluje ten zásadní rozdíl, který existuje v komunikaci v rodině a v komunikaci s pacientem. S pacientem je totiž veškerá pozornost zaměřená na to, co chce a potřebuje on, v rodině ovšem jsou vztahy vzájemné, reciproční, tedy věci se týkají i jí osobně,¹⁵⁵ proto v rodině vystupuje jasně sama za sebe a říká, co potřebuje. Dopřňuje také, že pokud si o to blízký řekne, tak mu svůj názor psychologa sdělí, a upozorňuje především na nevyžádané interpretace, které v ideálním případě do komunikace nepatří

---

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Rozhovor s OT dne 9.8.2022 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁵⁵ Rozhovor s ED dne 24.3.2023 vedla Jarmila Horčáková.

a ještě méně patří do hádek a konfliktů. Nakonec však uznává, že se to může stát a že v tomto smyslu to s nimi jejich rodinní příslušníci nemají vždy jednoduché.¹⁵⁶

Příkřeji hodnotí nadužití interpretací AB. Podle ní právě pro to, aby si psycholog dokázal oddělit profesní svět od rodinného a aby neinterpretovat ostatním, když si to nepřejí, slouží vlastní psychoanalýza.¹⁵⁷ Neboli člověk by se měl ve vlastní psychoanalýze vyrovnat s osobními problémy do té míry, aby jimi nezatěžoval nejbližší okolí například prostřednictvím právě nevyžádaných interpretací, a tím pádem jaksi nezneužíval roli psychologa pro nejbližší vztahy. Sama se domnívá, že to oddělovat umí a doma se snaží nepsihologizovat a její rodina si na to ani nestěžuje. Doplňuje, že se snaží to nedělat především proto, že to sama velmi nemá ráda.¹⁵⁸

FO pak vysvětluje, že v normální, běžné komunikaci nezkoumá lidi, nemá potřebu chtít vědět, jací jsou, když ho o to nepožádají, a když se normálně baví s kamarádem, nepřemýšlí o něm jako o objektu zkoumání: *„Člověka to (interpretace) napadá, ale není to primární cíl, nechytám se toho...“* Vysvětluje, že má respekt vůči nevědomým procesům ostatních lidí kolem sebe, nicméně připouští, že když už v soukromí druhým interpretuje, děje se tak spíše v určité sebeobraně.¹⁵⁹

Interpretace se tedy, jak již vysvětlila OT, dopouští v běžné komunikaci všichni lidé a i v běžné populaci mají někteří obecně větší sklony k hodnocení chování druhých. Narátoři se takovému postoji snaží spíše vyhýbat, protože vědí, jak zraňující to pro jejich okolí může být. Na druhou stranu sami připouští, že se jich v určité emociální tenzi také dopouští, například při hádce apod.

4.6 Společenská prestiž oboru psychologie

Mnoho lidí se domnívá, že psycholog zná jakousi „pravdu“ o lidech kolem sebe, že „vidí“ do lidí a rozumí jim lépe, než by oni rozuměli sami sobě. To je také důvod, proč je toto povolání stále obestřeno určitým tajemstvím, a právě proto je také občas zlehčováno. Je pravdou, že zkušený psychoterapeut disponuje schopností vcítit se a porozumět

---

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Rozhovor s AB dne 13.4.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Rozhovor s FO dne 14.8.2023 vedla Jarmila Horčáková.

druhému člověku, nicméně není jeho primárním cílem ani zájmem za každou cenu zjišťovat, co si kdo myslí a proč. I psychologové jsou v první řadě lidmi, kteří toho mají dost ve své práci, a jistě si od ní chtějí ve chvílích volna spíše odpočinout, jak ostatně popisuje i narátorka RD: „*Takhle se nás taky často lidi i bojí, že do nich uvidíme, což je svým způsobem pravda, ale na druhou stranu někdy mi připadá, že předpokládají, že já je budu analyzovat a přitom já vůbec to nepotřebuji v tu chvíli...*“¹⁶⁰

Narátoři potvrzují, že se dodnes setkávají v obecné společenské rovině s různými nárážkami, a to i přestože dnes je povolání psychologa mnohem lépe přijímané, než tomu bylo kupříkladu před deseti či patnácti lety. Více se dnes ve společnosti otevřeně hovoří o tom, že je normální, když mají lidé různé starosti a obavy a že je legitimní jít se o nich poradit s odborníkem. Dnes díky celospolečenské osvětě není už natolik stigmatizující navštěvovat psychologické profese, jak tomu bylo dříve, ačkoliv jistě ne každý, kdo psychologa navštěvuje, o tom otevřeně a snadno dokáže hovořit.

Bohužel i určitou zvyšující se vstřícnost k psychoterapeutickým profesím přinášejí objektivní skutečnosti. Například v populaci přibývá duševních nemocí. Již před pandemií nemoci Covid-19 dosahoval výskyt duševních onemocnění v české populaci více než 10 % u poruch spojených s užíváním alkoholu, více než 7 % u úzkostných poruch, přibližně 5,5 % u poruch nálady (4 % závažné deprese), téměř 3 % u poruch spojených s užíváním nealkoholových a netabákových drog a 1,5 % u psychotických poruch. Sebevraždy spáchají v ČR každý den přibližně 4 lidé.¹⁶¹ Zážitek lidstva s pandemií nemoci covid-19 tuto bilanci jen zhoršil. Od září 2020 tak dramaticky narostl zájem o klinicko-psychologickou péči daleko za limity, jaké byly doposud známé.¹⁶² Tato zkušenost tak paradoxně přispěla i k pozitivnímu vnímání psychologické profese, protože duševní onemocnění se týká čím dál většího množství lidí. Poptávka po psychologických konzultacích je obrovská a ještě větší po dětských specialistech, kterých je v praxi méně. Přesto dodnes existují určité pověry nebo naivní představy o psychologickém povolání.

---

¹⁶⁰ Rozhovor s PE dne 23.6.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁶¹ *Zdraví 2030*, Národní akční plán pro duševní zdraví 2020–2030. In <https://www.mzcr.cz/narodni-akcni-plan-pro-dusevni-zdravi-2020-2030/>, s.14. Vydal Úřad vlády a Ministerstvo zdravotnictví v lednu 2020.

¹⁶² *Souvislosti nemoci COVID-19 a duševních poruch: Pohled klinicko-psychologické praxe*, s.490. In *Československá psychologie 2021 / ročník LXV / číslo 5*.

ED hovoří o tom, že někdy se o psychoanalýze mluví jako o „*nemožné profesi*“ v tom smyslu, že vlastně pomáhá dokončit vývoj dospělých lidí. Druhou častou reakcí, kterou dodnes zaznamenává, je obava, že psychologové mají jakýsi rentgen v očích, kterým zjišťují, co si opravdu lidé myslí, a budou je pak podle toho posléze přísně soudit.¹⁶³ Sama vzpomíná, že ještě na začátku své praxe v polovině nultých let nechávali někteří její pacienti zaparkované auto několik bloků od její ordinace, aby nemohli být spojováni s návštěvou u psychologa.¹⁶⁴ Na druhou stranu uznává, že se tento dojem obecně mění k lepšímu díky větší informovanosti o oboru směrem k veřejnosti. Pro laiky dnes již existuje mnoho pořadů, které se věnují duševnímu zdraví a psychickým onemocněním. Narátorka pro příklad sama zmiňuje pořad *Diagnóza F*, který vysílá Radio Wave v Českého rozhlasu. Obor je tak přístupnější více lidem. Ona sama se na tomto procesu osvěty a vysvětlování smyslu psychoterapie chtěla podílet, jak jsem již v metodologické části nastínila, když se pokusila oslovit média a více obor laické veřejnosti přiblížit. Měla totiž dojem, že v médiích se sice vyjadřují lidé s psychologickým vzděláním, ale jejich vyjádření se jí zdála zavádějící a útržkovitá¹⁶⁵ a chtěla o psychoterapeutickém oboru podat jasnější zprávu. Poslední poloha vnímání své profese, kterou narátorka i v posledních letech navzdory výše řečenému zaznamenává, je jistá devalvace psychoterapie. ED hovoří o despektu, o tom, že je obor dodnes vnímán jako jakési léčitelství stejně tak, jako tomu bylo již za dob vzniku psychoanalýzy. Tedy že obor společnost vnímá stále jako něco tajemného, nesrozumitelného, a proto se ho lidé obávají.¹⁶⁶ Sama doplňuje vlastní zkušenost s podobným vnímáním vzhledem k psychiatrii, která je podle ní dodnes v medicíně ostrakizovaným oborem a uznává, že k tomu existuje plno pádných důvodů, protože psychiatrie se podle ní zdaleka nevyvíjí, jak by měla. Ona sama za sebe se proto s psychiatrií vnitřně rozešla a identifikuje se nyní pouze s povoláním psychoterapeuta.¹⁶⁷

OT potvrzuje časté představy lidí, že když se setkají s psychologem, ten jim „*vidí*“ do hlavy. Obzvláště lidé, co si moc nevěří, se obávají, že psycholog o nich vše odhalí. Neodhalí, doplňuje OT: „*Nevidím vám do hlavy...*“ Na druhou stranu narátorka popisuje i

---

¹⁶³ Rozhovor s ED dne 24.3.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Rozhovor s ED dne 24.2.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž.

trochu jiný úhel pohledu. Přibližuje, že ona sama jako člověk, který je profesí psycholog, se ve společnosti cítí občas izolovaně od ostatních. Například když se lidé o něčem dohadují, a ona tuší, že meritem hádky zdaleka není samotný obsah hádky, ale může za tím být něco zcela jiného, co se týká kupříkladu zraněných citů, apod.¹⁶⁸

Také FO potvrzuje jakousi tajemnou představu společnosti o povolání psychologa a dokládá ji historkou, když známý, s kterým vyrůstal a neviděl se s ním dvacet let, reagoval na skutečnost, že FO pracuje v oboru psychoterapie, slovy: „Ježíš, to abych mlčel, abys mi neviděl do hlavy.“¹⁶⁹ FO však doplňuje, že to se děje spíše u lidí, kteří ho neznají, a současně potvrzuje dojem, že se ve společnosti pohled na psychoterapeuty za poslední tři až čtyři roky proměnil a o oboru se více hovoří. Z jeho pohledu se tak vnímání profese právě díky zkušenostem s pandemií dramaticky změnilo a psychoterapeut je dnes slovy FO vnímaný „polidštěněji“.¹⁷⁰

4.7 Peníze v psychoterapii

Protože jsem vyrůstala v rodině psychoanalytika, který o prospěšnosti psychoanalytické psychoterapie nepochyboval, dávala mi vždy i platba za takové služby smysl. Čím jsem však byla starší, tím více jsem vnímala, že existují i jiné názory a postoje na platbu pomáhajícím profesím obecně. Jako dospělou mne pak napadala otázka, do jaké míry i můj otec musel čelit pochybnostem nebo minimálně přemýšlet o tom, jestli a jak si tyto profese „zaslouží“ být finančně kompenzovány. I on si musel dokázat nastavit hodinovou sazbu, za kterou mu jeho klienti platili, „ocenit“ tak svoje kompetence a věřit v ně. Ačkoliv o tom otec nikdy nehovořil, jsem přesvědčena, že i to je nedílnou součástí pomáhajících profesí, aby se s existencí plateb za své služby uměly vyrovnat.

Když jsem se na rozhovory s narátory připravovala a plánovala okruhy svých dotazů, „vyzbrojila“ jsem se i vyloženými námitkami proti psychoanalýze, které se mi podařilo získat v rámci Českého klubu skeptiků Sisyfos a jeho souboru přenášek. Mimo jiných výtek ohledně psychoanalýzy jako takové, zde zaznívá i kritika na nákladnost přípravy k vykonávání psychoanalytické profese i pro pacienty: „*Psychoanalýza se vzhledem ke*

---

¹⁶⁸ Rozhovor s OT dne 9.8.2022 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁶⁹ Rozhovor s FO dne 14.8.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁷⁰ Tamtéž.

svému specifickému způsobu léčby, vysokým nárokům na přípravu lékaře-psychoanalytika i časovým a finančním nárokům na pacienty stává výlučnou záležitostí a její zastánci tvoří uzavřené, téměř sektářské skupiny,¹⁷¹ uvádí zdroj. Ačkoliv taková formulace na mne působila příliš zaujatě a dovolila jsem si ji přímo citovat jen u jedné narátorky, věděla jsem, že dotaz na platbu za terapii vznést chci.

David Holub se v knize Zbyňka Vybírala a Jan Roubala *Současná psychoterapie* vymezuje vůči asociaci, která snadno laika napadne totiž, že by si pomáhající profese neměly brát za pomoc druhému peníze. Existuje podle něj ve společnosti zidealizovaný pohled na psychologa, a proto právě zde podle něj peníze fungují jako nástroj, který vrací tato očekávání na zem, a nastavuje pro někoho možná příliš tajemný a těžko definovatelný vztah mezi klientem a psychoterapeutem do běžného „obchodního“ vztahu. Psychoanalýza a psychoanalyticky orientované psychoterapie pojmají dohodu o hrazení léčby a úhradě pacientových absencí (pacient platí i zameškanou hodinu) jako nezbytný rámeček a součást tzv. settingu. Peníze reprezentují realitu (obchodní vztah, službu, definování úlohy terapeuta a klienta) a jsou součástí pracovního spojení. Placení se stává reálným zážitkem reciprocity. Pacient zřetelně ví, že platba je součástí terapeutova příjmu, terapeut přestává být profesionálně neosobní postavou a jednoznačně se hlásí ke svým potřebám a zpochybňuje idealizované pojetí pomáhající profese.¹⁷²

Většina psychoterapeutů - začátečníků přesto cítí, že si peníze vlastně nezaslouží, protože jsou nezkušení a pouze se učí řemeslu.¹⁷³ Nejistotu, která ho při přechodu do soukromé praxe provázela, připouští i FO, který hovoří o tom, že se v minulosti spíše podhodnocoval a obával se, že nenaplní praxi. Reálně to však podle jeho slov vždy nakonec dopadlo o mnoho lépe, než jak to měl spočítané: „*Člověk nevěří, že naplní kapacitu, zároveň si za to bere peníze, nebylo jednoduché uvěřit, že... jak to říct, uvěřit, že je to důležité i pro ty lidi.*“ A doplňuje, že i s tím mu pomohla zkušenost s vlastní psychoanalýzou. Dnes si již dokáže říci o tolik peněz, aby „*se v tom cítil dobře.*“¹⁷⁴

---

¹⁷¹Pešek R.: *Kritické poznámky ke klasické psychoanalýze*. In: Pešek R.: *Kritické poznámky ke klasické psychoanalýze*. In: *Věda kontra iracionalita: sborník přednášek*. 1998-. Praha: Academia, 1998, s.114-130.

¹⁷²VYBÍRAL, Zbyněk a ROUBAL, Jan (ed.). *Současná psychoterapie*. Praha: Portál, 2010, s.508.

¹⁷³Tamtéž.

¹⁷⁴Tamtéž.

Existují však i zkušenější psychologové, kteří se složitě vyrovnávají s tím, že si musí o peníze říkat, což může souviset s jistým individuálním, osobnostním nastavením každého z nich. Nejistotu ohledně přijímání peněz za psychotherapeutické služby dodnes připouští i narátorka PE. V tomto kontextu je ovšem potřeba připomenout, že pracuje především s dětmi: *„Taky si myslím, že bojujeme s takovou představou, že by ty služby měly být zdarma, a je to i můj problém si říkat o peníze.“* Doplnuje, že vnímá kolem sebe tlak společnosti, která má od pomáhajících profesí určitá očekávání, které vysvětluje tím, že jsou u nás školy a péče o děti zdarma, a v mentalitě společnosti tak podle ní vzniká dojem, že i dětské psychologové by se měli o děti postarat jen z lásky k nim.¹⁷⁵ OT vysvětluje, že říct si za své služby o peníze je právě již součástí vlastních profesních kompetencí: *„Psychoanalytik, který neumí mluvit o penězích a o tom, že se cítí frustrovaný, že si neumí říct o velké peníze, nebo naopak si řekl moc velkou částku...kdo o tomhle neumí mluvit, to je jeho potíž, že si neřekne, aby byl spokojený.“*¹⁷⁶

Přes počáteční nejistoty jsou narátoři dnes povětšinou ztotožněni s myšlenkou platby za své služby. Věří tomu, že právě tehdy mohou být druhému člověku prospěšní a k dispozici, pokud se sami cítí saturovaní a zajištěni. Aby mohli svým pacientům opravdu pomoci, musí se nejprve umět postarat sami o sebe. Tento jejich postoj je ovšem jistě výsledkem procesu, v jehož průběhu si každý z nich do nějaké míry musel projít alespoň částečnými pochybnostmi.

Pokud jde specificky o určování hodinové sazby, hovoří OT pragmaticky o možnostech trhu, který se sám částečně postará o to, aby se ceny jednotlivých psychologů mezi sebou zase tolik nelišily. Současně vysvětluje, že do ceny se snaží promítat i vlastní profesní zkušenost, a ta se pochopitelně s roky praxe vyvíjí. OT konstatuje, že je to jako v každém jiném oboru a je potřeba se v něm udržet, vyvíjet se, vzdělávat se, nestagnovat. *„Můžu si říct 7000 jako kouč nebo americký psychoanalytik, ale nikdo ke mně nepřijde. Ale to není to hlavní,... určuje si to psychoanalytická mysl plus každý z nás má nějaké vybočení...musíte to umět a nějak se držet na té cestě, nestagnovat, posouvat se, a pak si řeknete tu částku a zjišťujete, jestli vám ji lidi dají, a podle toho pak*

---

¹⁷⁵ Rozhovor s PE dne 23.6.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁷⁶ Rozhovor s OT dne 9.8.2022 vedla Jarmila Horčáková.

*poupravíte. Bud' je to částka vysoká, nebo nejste ještě tak dobrá...bude tam spoustu další věcí, co hraje roli – individuálních, emocionálních....,*¹⁷⁷ doplňuje OT.

Na můj další dotaz, který souvisí s psychoanalytickým výcvikem, který je finančně nákladný, reaguje OT jistou psychoanalytickou interpretací, protože navrhuje, že pokud někdo říká, že na výcvik nemá, může to být jen racionalizace. Vždy se totiž podle jejích slov dá začít a šetřit si. Takže když někdo řekne, že na to nemá, tak má podle OT nevědomou potíže, která je spíše o něčem jiném. Částka je sice sama o sobě velká, uznává narátorka, ale dá se splácet, a mezitím si může psycholog přivydělávat například poradenstvím apod.¹⁷⁸

PE vysvětluje, že sazbu si každý nastavuje sám podle toho, jak to cítí, a že cena odráží nejen nabyté schopnosti psychologa a to, že v ně více věří, ale nakonec s přibývajícimi roky reflektuje vlastně i čas samotný, který se sám o sobě podle narátorky stává vzácným zbožím. *„Sama to cítím v průběhu, jak se to mění, jak si víc věřím, a jak si taky té práce víc a víc vážím. Já sama si uvědomuji, že jak plyne čas a vy stárnete, tak to nejčennější, co máte, je čas. A to lidem dáváte, takže je to velmi cenná věc a čím jste starší, tím větší hodnotu může mít.*¹⁷⁹

Narátorkinou specializací je sice primárně psychologická péče o děti, ale pracuje i s dospělými a jedna z motivací k tomu je více praktického druhu: *„Ale s dospělými pracuji individuálně taky, ale to bych řekla, že hlavně i z finančních důvodů, protože je to mnohem větší jistota, ti dospělí vám vydrží a jsou ochotni za to platit...“*¹⁸⁰ Vedle finanční motivace popisuje také další výhody práce s dospělými, a to že u nich cítí menší odpovědnost než za nezletilé, a někdy jí tak připadá až snazší: *„Pracujete s jedním dospělým člověkem, už z podstaty je to méně komplikované, méně přenosů,*¹⁸¹ doplňuje a vysvětluje dále úskalí práce s dětmi, které jsou závislé na rodičích, pokud jde o to, aby ho do terapie přivedli, a je tak třeba i rodičům poskytovat v tomto smyslu podporu. PE

---

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Rozhovor s OT dne 9.8.2022 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁷⁹ Rozhovor s PE dne 23.6.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Zde je tím míněno, že do terapie i s dospělým klientem se přenáší zažitý vzorec chování, které mají klienti se svými nejbližšími, ať už partnery či rodiči. V případě dětských klientů je situace o to složitější, že pro dítě je vztah k rodiči ještě velmi živý, a proto vstupuje do terapeutického vztahu velmi naléhavě. Dítěti se tak na rozdíl od dospělého klienta nedaří tolik hovořit a přemýšlet samo za sebe a o sobě jako o samostatném jedinci, který má své potřeby a touhy, nýbrž se stále vnímá více v závislosti na rodiči. Terapeut se tak musí umět vyznat o to více v těchto vztahových „kombinacích“.

proto hovoří i o tom, že by uvítala pro některé své klienty platbu přes pojišťovny. Není však smluvním lékařem pojištěven, protože nesplňuje kvalifikační předpoklady.

Česká republika patří mezi země, kde se zatím nepodařilo psychoterapii emancipovat jako samostatný obor s různými modely kvalifikačního studia, nýbrž ji pojímá jen jako specializaci jiných už zavedených a legislativně ukotvených profesí. Nejrozšířenějším modelem toho, jak se stát psychoterapeutem, je tak kombinace kvalifikačního studia například v psychologii a následného doplnění psychologického vzdělání formou specializace pro psychoterapii prostřednictvím výcvikového programu a praxe. Pregnantně je tento model definován ve zdravotnictví. Po ukončení studia psychologie a po splnění všech povinností je možné splnit zkoušku způsobilosti pro práci ve zdravotnických zařízeních a člověk se stává klinickým psychologem. Následně pak vstupuje do specializační přípravy pro psychoterapii a po splnění všech povinností získává osvědčení pro výkon systematické psychoterapie ve zdravotnictví. Zdravotnictví ČR neuznává jiný způsob získání odbornosti.¹⁸² Tento způsob uznávání kvalifikace potvrzuje PE s tím, že pokud by se měla stát smluvním psychologem, musela by mít atestace z tzv. funkční specializace v psychoterapii.¹⁸³ Přitom má za sebou vedle vysokoškolského studia psychologie mnohaletý výcvik v ČSPAP, který jí ovšem pojišťovna neuznává, a ona sama již nemá motivaci připravovat se na další zkoušky: *„Všelijak vás prověřují, když nejste ze zdravotnictví a to, že máte náročný výcvik, to je málo, protože zdravotnictví nad tím chce mít moc a nějak to kontrolovat a jsou to lidi, kteří nejsou psychoterapeuti, co vás hodnotí, a to je důvod, proč nemám motivaci ty atestace dělat.“*¹⁸⁴

Vztah se zdravotními pojišťovnami reflektuje i ED. Popisuje velmi složitou anabázi vývoje vztahu pojištěven a psychiatrů i klinických psychologů a vzpomíná na zásadní změnu, která podle jejích vzpomínek proběhla v roce 2004, kdy pojišťovny přestaly hradit psychoterapie jednou týdně, což podle slov ED znamenalo likvidaci oficiálních psychoterapeutických praxí z hlediska státního zdravotního pojištění. Systém pojištěven

---

¹⁸²VYBÍRAL, Zbyněk a ROUBAL, Jan (ed.). *Současná psychoterapie*. Praha: Portál, 2010, s.57.

¹⁸³Jde o nástavbovou atestační zkoušku navazující na základní atestaci v klinickém lékařském oboru. Vlastní vzdělávání i atestační zkouška jsou v gesci Subkatedry lékařské psychoterapie v Institutu postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví. In: <https://www.ipvz.cz/o-ipvz/kontakty/pedagogicka-pracoviste/klinicka-psychologie/atestace-v-psychoterapii-aktuality>.

¹⁸⁴ Rozhovor s PE dne 23.6.2023 vedla Jarmila Horčáková.

nově fungoval tak, že hradil jednu návštěvu za měsíc, což ED komentuje, že to pak není žádná psychoterapie. Tato změna tak „zahnala“ psychoterapeuty, a to jak lékaře, tak klinické psychology do soukromých praxí.¹⁸⁵ Sama ED si vybavuje osobní zážitek z těchto dob, kdy Zdravotní pojišťovna Ministerstva vnitra ČR, kterou mělo několik jejích pacientů, poslala peníze třeba až po osmi měsících, a to už podle ní znamenalo ohrožení vlastního živobytí.¹⁸⁶ Většina kolegů, kteří chtěli psychoterapeuticky pracovat, si tak založila soukromou praxi. Tato dynamika vnesla podle narátorky nová uspořádání do oblasti psychoterapie, a do budoucna se podle ní stala jedním z důvodů, proč dnes čelíme fatálnímu nedostatku psychoterapeutických služeb. Řada kolegů totiž, jak vzpomíná ED, zůstala v institutech, a byla nucena ustoupit z psychoterapie a dělat jen klasická psychiatrická vyšetření, která jedině pojišťovny proplácely. Pokud se tak psychologové a psychiatři psychoterapeutických konzultací nechtěli vzdát, uchýlovali se třeba i k takovým praktikám, že převáděli čas vykazovaný pojišťovně na úkor psychiatrických pacientů ve prospěch těch psychoterapeutických. Další možností pro psychoterapeuty bylo pracovat na tzv. přímou platbu.¹⁸⁷ I ED si založila v roce 2005 po desetiletém působení v plzeňském Institutu soukromou praxi, a protože splňovala veškeré podmínky pro to stát se smluvním psychiatrem, pokusila se alespoň s jednou pojišťovnou domluvit na uzavření smlouvy. V té době pojišťovny ovšem nebyly nakloněné uzavírání nových smluv s tím, že mají psychiatrů dost.¹⁸⁸ Tento stav trval v podstatě až do nedávných let, a vliv na jeho změnu měly patrně objektivní skutečnosti zhoršujícího se duševního zdraví společnosti a dopady světové pandemie. Ještě v roce 2018 si například kliničtí psychologové stěžovali, že „...pojišťovny nechtějí uzavírat s klinickými a dětskými klinickými psychology smlouvy a tvrdí, že stávající počet stačí...“ Tak to komentovala Hana Jahnová, tehdejší prezidentka Asociace klinických psychologů ČR.¹⁸⁹ Na tento moment poukazuje narátorka jako na okamžik, kdy stát propásl šanci lépe vybavit naši společnost kvalitními a motivovanými psychoterapeuty, kterých je dnes takový nedostatek.

---

¹⁸⁵ Rozhovor s ED dne 24.3.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Rozhovor s ED dne 24.3.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁸⁹<https://medicina.cz/clanky/11811/34/Nedostatek-psychologu-v-ceske-republice/>

Protože mimo zdravotnictví, které má jediné jasná kritéria pro to, kdo může vykonávat psychoterapii a kdo ne, neexistují zákonné regulativy, psychoterapii může mimo zdravotnické zařízení (při přímé platbě) zneužívat kdokoli. Kvůli tomu se tak psychoterapie mimo zdravotnictví nachází v šedé zóně, což otevírá dveře různým pseudo-odborníkům bez patřičné kvalifikace. Pokud se k této skutečnosti přičte fakt, že pojišťovny se na nějaký čas odmlčely v uzavírání smluv s potenciálními psychoterapeuty docela, vzdal se tak podle narátorky ED stát de facto možnosti ovlivňovat, kdo se může stát řádným psychoterapeutem¹⁹⁰ a zapříčinil tak stav, kdy se lidé čelící celosvětové pandemii a posléze dopadům války na Ukrajině, o pomoc obrací, jak říká narátorka, na „všeumětely“ a „kouče“ bez vysokoškolského vzdělání a dílčích specializací. Stát totiž tím, že nechal psychoterapeuty „na holičkách“, umožnil situaci, kdy se psychoterapeuti sami neřízeně vzdělávali na vlastní pěst v čistě soukromé sféře. Pokud si tak například psychologové měli vybrat, jaký výcvik pro sebe absolvovat, vybrali si cestu „menšího odporu“ a volili rychlé výcviky¹⁹¹ na rozdíl třeba právě od výcviku, který nabízí narátorkina domovská ČSPAP. Celý problém tak podle ED tkví v nedostatku adekvátně vzdělaných psychoterapeutů v akreditovaných společnostech. Za sebe má pocit, že ČSPAP se snaží produkovat dobré psychoterapeuty, ale i ta nejrychlejší cesta absolvování nezbytného výcviku trvá 8 let. Za dobu své existence od roku 1993 tj. za 30 let, kdy ČSPAP začínala s počtem do 20 členů, je v ní nyní 135 členů, z čehož ukončený výcvik jich má jen 38¹⁹² a zbytek je v pokročilé fázi výcviku. „A to je málo na naši malou zemi,“¹⁹³ dodává zklamaně.

ED již po mnoha letech praxe hovoří však dnes o tom, že je pro ni komfortnější pracovat sama na sebe, protože chce být nezávislá, a navíc má již zkušenost s tím, že přímá platba má i pozitivní dopady na samotný průběh terapie, protože motivace pacienta, který si platí sám, je velmi jiná.¹⁹⁴ Žádná z výzkumných studií se sice doposud systematicky nezabývala vlivem zdravotního pojištění na psychoterapeutický proces, jednotlivé kazuistické studie však ukazují, že pojišťovnou proplácená psychoterapie ovlivňuje průběh léčby jiným způsobem než terapie samoplátců. Léčba hrazená třetí stranou totiž

---

¹⁹⁰ Rozhovor s ED dne 24.3.2023 vedla Jarmila Horčáková.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Zde je potřeba doplnit, že již v průběhu výcviku může psychoterapeut pracovat s pacienty.

¹⁹³ Rozhovor s ED dne 24.3.2023 vedla Jarmila Horčáková

¹⁹⁴ Tamtéž.

chrání pacienta před ztrátami. Je například obtížnější zachytit význam vynechaných hodin (pacient přijde dříve, později, jiný den, nebo „úplně zapomene“) ve vztahu k terapeutickému procesu, je-li léčba plně proplácená zdravotním pojištěním.¹⁹⁵ Odstraněním přímé finanční vazby mezi pacientem a psychoterapeutem se v terapeutickém procesu snižuje možnost přiblížit se akutním problémům pacienta, protože samoplátce má díky přímé platbě větší motivaci přijít věcem na kloub, je v terapii více angažován a je citlivější na to, co se v terapeutickém procesu odehrává. ED potvrzuje tuto zkušenost a vysvětluje, že více profitují ti, kteří chodí do terapie hlubinné, s častějšími frekvencemi a platí si za to sami. Takoví pacienti jsou pak „...*motivovanější k osobní introspekci, dynamika terapií je jiná, svým způsobem i ta rychlost,... jdou více do hloubky ... Já jsem dělala oboje, deset let na pojišťovny a teď dvacet let na přímo placenou, takže můžu posoudit ten rozdíl...*“¹⁹⁶

Při tom, jak jsme s narátory procházeli jednotlivá témata, ukázalo se, že argumentace ED je více postavena na racionálních argumentech a faktech, nikoliv jen na zkušenostech a pocitech, jak tomu bylo spíše u ostatních narátorů. To jistě může pramenit z toho, že v jejím původním záměru bylo přiblížit obor o trochu více veřejnosti, a tak byla ED obecně více argumentačně na rozhovor vybavena. Proto na dotaz, zda není psychoterapie příliš drahá, reaguje příznačně a zmiňuje výsledky studie, kterou s kolegy z plzeňského Regionálního institutu duševního zdraví, kde v devadesátých letech působila jako psychiatrická a kterou vypracovávali pro potřeby města Plzně, když od něj tehdy žádali finanční dotace. Studii, která podle ní hovořila o tom, že psychoterapie se vyplácí i ekonomicky, protože je hospodárnější než farmakologická léčba. Účinná pomoc pacientům totiž podle ní neznamená jen to, že je samotnému pacientovi lépe, ale to, že je v tu chvíli prospěšný i pro společnost, protože se může více zapojit do jejího chodu tím, že chodí do práce, a dokáže se sám uživit, je svobodnější a podnikavější. Pokud zůstane pacient na farmakologické léčbě, která je drahá a může být užívána i celoživotně, vysvětluje narátorka, často se dopracuje až do invalidního důchodu. To, že je to drahé, je tak podle jejích slov jen zdání a ED hovoří o opakované zkušenosti se

---

¹⁹⁵VYBÍRAL, Zbyněk a ROUBAL, Jan (ed.). *Současná psychoterapie*. Praha: Portál, 2010, s.510.

¹⁹⁶ Rozhovor s ED dne 24.3.2023 vedla Jarmila Horčáková.

svými klienty, kteří za sebou mají již roky terapie, o které hovoří jako o nejlepší investici jejich života.¹⁹⁷

I David Holub v kapitole Psychoterapie a peníze z psychoanalytického pohledu v knize Současná psychoterapie shrnuje dopady psychoterapie a vysvětluje, že při narůstajícím rozporu mezi omezenými možnostmi psychoterapie a prakticky neomezenými požadavky na péči nabývá na významu právě ekonomické hodnocení psychoterapie. Nejedná se podle něj pouze o snížení přímých nákladů na léčbu a snížené využívání zdravotní péče včetně hospitalizací, nákladů na léky a laboratorní vyšetření, ale také o snížení pracovních absencí, podpory v nezaměstnanosti, pobírání invalidních důchodů a zvýšenou pracovní produktivitu. Zmírnění psychických příznaků, zvýšená péče o sebe a větší podpora sociálních vazeb vedou podle Holuba nepřímo k nižším nákladům a větší ekonomické soběstačnosti. Doposud prováděné studie sice podle Holuba vykazují řadu omezení, avšak metaanalýza psychoterapeutických článků publikovaných mezi roky 1984 a 1994 ukázala, že psychoterapie snižuje celkové náklady na léčbu duševních poruch.¹⁹⁸

Pokusila jsem se v této kapitole vysvětlit smysl platby v psychoterapii jako nástroje, který pomáhá nastavit a udržet hranice vztahu klienta a psychoterapeuta tak, aby byl tento co nejbezpečnější pro obě strany. Současně jsem se snažila ukázat, jak se s institutem platby za své služby vyrovnávali jednotliví narátoři. Ačkoliv dodnes někteří z nich připouští nejistotu a pochyby, převažuje u nich přesvědčení, kterého nenabyli ze dne na den, ale ke kterému došli spíše v průběhu letitého procesu, totiž že jednájí správně, pokud si za své služby nechají platit, a jako profesionálové jsou také připraveni si tuto skutečnost obhájit. Aby však k takovému přesvědčení došli, museli absolvovat mnoho let vlastní psychoterapie, kterou si sami platili, a v které si mohli ověřit, zda tato léčba funguje a za jakých podmínek. Po zkušenostech z veřejných institucí jako je pedagogicko-psychologická poradna, poradna pro manželství rodinu a mezilidské vtahy, terapeutická komunita nebo institut duševního zdraví se narátoři nakonec rozhodli přejít do soukromé praxe. Zde oceňují svobodu, s jakou si sami volí způsob práce se svými klienty, a nakonec i ceny, které si za své služby účtují. Ačkoliv by i dnes někteří z nich ocenili, kdyby se zdravotní pojišťovny uměly podílet na nákladech léčby alespoň některých z

---

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ VYBÍRAL, Zbyněk a ROUBAL, Jan (ed.). *Současná psychoterapie*. Praha: Portál, 2010, s.511.

jejich klientů, shodují se na tom, že výhody soukromé praxe převažují. Peníze mají podle nich v terapii svůj pozitivní význam nejen pro psychologa ale i pro samotného klienta. Narátoři jsou si ovšem stejně tak dobře vědomi, že v platbě se odráží i kvalita jejich služeb, a tak se soustavně v oboru vzdělávají, udržují s ním krok a v rámci supervizních a intervizních setkávání spolu vzájemně konzultují a sdílí své pracovní zkušenosti i problémy, kterým v práci čelí.

5. Závěr

Ve své práci jsem se pokusila přiblížit obor psychoanalytické psychoterapie prostřednictvím reflexí jejich představitelů. Pokusila jsem se popsat důvody, které je k volbě jejich povolání vedly, hledala jsem, co je spojuje i rozděluje v tom smyslu, jak svou profesi vnímají, a jak jim ona zpětně ovlivňuje osobní život. Snažila jsem se ukázat, jak se v pojetí i ve výkonu jejich profese odráží individualita, osobní historie a životní zkušenosti každého z nich.

Metodologie výzkumu se opírala o orálně-historické rozhovory s narátory, kteří vykonávají povolání psychoanalytických psychoterapeutů více jak deset let. Skutečnost, že si většina z nich zvolila pro způsob nakládání s osobními údaji anonymizaci, se do mé práce promítla. Snažila jsem se totiž přiblížit jejich osobnosti nikoliv pouze prostřednictvím osobních a faktických údajů z jejich života, ale současně reflektováním způsobu, jak se mnou komunikovali, jak na svůj život vzpomínali a jak hovoří o svém povolání. Jejich vzpomínky jsem mezi sebou porovnávala, zasazovala je do kontextu reálných událostí, a pokusila jsem se o jejich historické interpretace.

Otevřeně se zde musím také přiznat ze své obavy z interpretačního konfliktu se svými narátory. V metodologické kapitole jsem zmiňovala svůj přístup, jaký jsem k narátorům zaujímala, totiž že jsem se v komunikaci s nimi snažila být velmi vstřícná. Toto se jistě odrazilo i na způsobu, jak jsem při psaní diplomové práce s výroky svých narátorů pracovala. Jsem si vědoma toho, že jejich sdělení by si zasloužila více interpretačního přístupu. Protože však si uvědomuji, že významovou interpretací jde historik vždy trochu až za hranice toho, co bylo v rozhovoru přímo řečeno, a obávala jsem se, že moje interpretační závěry by se mohly příliš odlišovat od záměrů, které při svých sděleních měli narátoři na mysli, vědomě jsem své interpretační závěry korigovala. Navíc jsem po celou dobu psaní své práce měla na mysli, že si ji moji narátoři budou chtít ještě před vlastní obhajobou práce přečíst. Také proto jsem nepřistoupila k většímu množství interpretačních závěrů, jaké by si práce nejspíše zasloužila. A zasloužila by si je zejména proto, že narátoři byli při svých výpovědích vskutku otevření, na mé otázky se snažili odpovídat poctivě a z našich rozhovorů vzniklo tak mnoho materiálu, s kterým by se dalo více interpretačně i analyticky pracovat. Na druhou stranu právě proto, že narátoři ke

mně byli natolik vlídní, že mi tento materiál poskytli, mně tato skutečnost zpětně poněkud paralyzovala v tom, jak s ním posléze naložit.

Můj spíše střízlivý a opatrný přístup k interpretacím se mi částečně „vyplatil“ i proto, že narátoři mne po přečtení textu, který jsem jim dala téměř ve finální podobě k dispozici, skutečně poprosili o úpravy formulací některých svých původních citací či mých parafrází. Tyto zásahy se týkaly nejvíce popisů rodinné a pracovní situace či vztahů s kolegy. Úpravami jsem jim vyšla vstříc, protože nijak výrazně neovlivňovaly záměr mé práce, nicméně rozhodně potvrdily můj původní obezřetný přístup. Uvědomila jsem si, v jak složité situaci se badatel ocitá, pokud chce přinášet nové interpretační závěry a současně zůstat „věrný“ svým narátorům, bez jejichž sdílení jejich vzpomínek by ani žádný takový materiál vzniknout nemohl.

Protože orálně-historická práce je bytostně založena na vztahu badatele s narátorem, a až teprve ten mu vlastně umožňuje pustit se na půdu nově objevovaných historických závěrů, ráda bych touto cestou znovu vyjádřila obdiv všem narátorům, kteří materiály svých vzpomínek dávají badatelům k dispozici, a současně velký obdiv všem historikům, kteří věří, že tento materiál se stává ještě větším historickým přínosem pro společnost, pokud do něj promítnou vlastní životní zkušenosti a především své odborné znalosti. V tomto smyslu jsem se i já o to ve své práci pokusila, ačkoli tím nejmenším možným příspěvkem.

Použité prameny a literatura

Rozhovory

Osobní archiv autorky práce:

Rozhovor s AB vedla Jarmila Horčáková dne 13.4.2023.

Rozhovory s ED vedla Jarmila Horčáková ve dnech 24.2.2023 a 24.3.2023.

Rozhovory s FO vedla Jarmila Horčáková ve dnech 24.7.2023 a 14.8.2023.

Rozhovory s OT vedla Jarmila Horčáková ve dnech 19.7.2023 a 9.8.2022.

Rozhovory s PE vedla Jarmila Horčáková ve dnech 2.6.2023 a 23.6.2023.

Literatura

ABRAMS, Lynn. *Oral history theory*. New York, NY: Routledge, 2010. ISBN 0-203-84903-57

ANDRLOVÁ, Michaela. *Současné směry v české psychoterapii: rozhovory s významnými psychoterapeuty*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-603-1.

Borecký, Vladimír. *Psychoanalýza v ilegalitě. Osudy Freudova učení v českých zemích*. In *Dějiny a současnost 2006/4*. Praha: Občanské sdružení pro podporu historické literatury a časopisu Dějiny. ISSN 0418-5129.

Borland, K. *That's not What I said*. In: S. B. Gluck, D. Patai (eds.). *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History*. New York 1991. ISBN 9780415903721.

ČERMÁK, Ivo a ŠIKL, Radovan (ed.). *Příběh československé psychologie: rozhovory s osobnostmi oboru*. Praha: Portál, 2021-. ISBN 978-80-262-1659-9.

Černoušek, Michal. *Sigmund Freud. Dobyvatel nevědomí*. Praha a Litomyšl: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-082-9.

FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1573-8.

Gjuričová, Adéla - *Bohatství pod neviditelným pláštěm? K psychoterapii v Československu po roce 1968*. In: KOPEČEK, Michal (ed.). *Architekti dlouhé změny: expertní kořeny postsocialismu v Československu. Historické myšlení*. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2808-6.

HUČÍN, Jakub a HONZÁK, Radkin. *Hovory o psychoterapii: péče o duši současného člověka*. Rozhovory (Portál). Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-525-3.

Josselson, Ruthellen. 1996. „*On Writing Other People’s Lives*.“ In: Josselson Ruthellen (ed.). *Ethics and Process Volume 4 of The Narrative Study of Lives*. SAGE Publications. ISBN 978-1-4522-4817-2.

Kalina, Kamil. *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. In Úřad vlády České republiky. Publikaci vydalo o.s. Filia Nova pro Radu vlády ČR - Meziresortní protidrogovou komisi, 2001. ISBN 80-238-8014-4.

Lečbych, Martin. *Souvislosti nemoci COVID-19 a duševních poruch: Pohled klinicko-psychologické praxe*. In Československá psychologie 2021 / ročník LXV / číslo 5. ISSN 0009-062X

MAROON, Istifan. *Syndrom vyhoření u sociálních pracovníků: teorie, praxe, kazuistiky*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0180-9.

Pešek R.: *Kritické poznámky ke klasické psychoanalýze*. In: *Věda kontra iracionalita: sborník přednášek*. 1998-. Praha: Academia, 1998-. ISBN 80-903320-3.

PONĚŠICKÝ, Jan. *Úvod do moderní psychoanalýzy*. V Praze: Triton, 2003. ISBN 80-7254-426-8.

PORTELLI, Alessandro. *Smrt Luigiho Trastulliho a jiné příběhy: forma a význam v orální historii*. Přeložila Jana TOMEČKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-4550-6.

TITL, Slavoj. *Psychoanalytická párová terapie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0701-6.

Šikl, R.-Vobořil, D.: *Dějiny vysokoškolské výuky a studia psychologie v Československu v údajích a číslech*. In Československá psychologie 2020, Psychologický ústav AV ČR, Brno 2020. ISSN 0009-062X.

VANĚK, Miroslav a KRÁTKÁ, Lenka (ed.). *Příběhy (ne)obyčejných profesí: česká společnost v období tzv. normalizace a transformace*. Orální historie a soudobé dějiny. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2813-4.

VANĚK, Miroslav a MŮCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 3., aktualizované a doplněné vydání. Orální historie a soudobé dějiny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2022. ISBN 978-80-246-5335-8.

VAVRDA, Vladimír. *Otázky soudobé psychoanalýzy: tradice a současnost*. Praha: Portál, 2019. S. 12. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-1467-0.

VYBÍRAL, Zbyněk a ROUBAL, Jan (ed.). *Současná psychoterapie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-682-7.

Yow, Valerie. „Do I like Them Too Much?": Effects of the Oral History Interview on the Interviewer and Vice-Versa. *The Oral History Review* 24, no. 1 (1997): 55-79. Accessed May 6, 2021. [online] <http://www.jstor.org/stable/3675397>

WINNICOTT, D. W. *Hraní a realita*. Přeložil Pavla LE ROCH. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1307-9.

Internetové zdroje

Web České psychoanalytické společnosti. <https://www.psychoanalyza.cz/co-je-psychoanalyza/>, <https://www.psychoanalyza.cz/nabidka-vycviku/>

Web české společnosti pro psychoanalytickou psychoterapii. <https://cspap.cz/cspap/o-nas/>, <https://cspap.cz/vycvik/>

Web Institutu postgraduálního vzdělávání. <https://www.ipvz.cz/o-ipvz/kontakty/pedagogicka-pracoviste/klinicka-psychologie/atestace-v-psychoterapii-aktuality>

Web Institutu psychoanalytické párové a rodinné psychoterapie. <https://www.ippart.cz/tym-ippart/>

Web Ministerstva zdravotnictví České republiky. <https://www.mzcr.cz/narodni-akcni-plan-pro-dusevni-zdravi-2020-2030/>

Web Prvního českého zdravotnického portálu.

<https://medicina.cz/clanky/11811/34/Nedostatek-psychologu-v-ceske-republice/>

Kvalifikační práce

Novotná, Klára. *Za první linií, Rehabilitace v době pandemie Covid-19*. Diplomová práce. Praha, 2023. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta humanitních studií.